

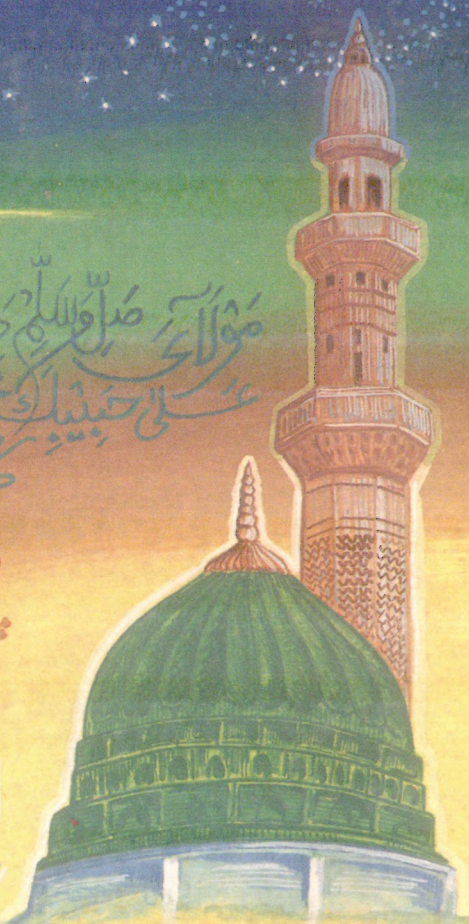
قصیدہ اُردو

مَوْلَا صَلَّوْا لِلَّهِ رُؤُوسَ الْاَنْبِيَاءِ
عَلَى حَبِيبِهِ وَآلِهِ خَيْرُ الْخَلْقِ
كَلِمَةٍ

منظوم
پنجابی
ترجمہ

السبیر
عابد

مُتَشَبِّهٌ شَرْفِی
۹۱

قصیدہ بُردہ

منظوم پنجابی ترجمہ

برادرِ جہشیدہ ساری کیمت میں
گلِ نعمتِ بوسیری کا کھنہ !

اسحاق علی

۷ اپریل ۱۹۹۲ء

ایشیخ علامہ محمد بن سعید البوصیری علیہ الرحمہ دے شہر آفاق قصیدہ

الکواکب الدریۃ فی مدح خیر البریۃ

المعروف

قصیدہ رُردہ

دا

اصل متن دے نال منظوم پنجابی ترجمہ

از

اسیر عابد

ناشر
احبابِ پسلی کیشنرز، اسلامیہ کالج روڈ، گوجرانوالہ

جملہ حقوق بحق مترجم محفوظ

- — نام کتاب ————— قصیدۂ بُردہ
(منظوم پنجابی ترجمہ)
- — مترجم ————— اسیر عابد
- — پہلی وار ————— ۱۴۱۱ھ مطابق ۹۱ - ۱۹۹۰ء
- — گنتی ————— اک ہزار
- — ناشر ————— احبابِ پہلی کیشنز، اسلامیہ کالج روڈ، گوجرانوالہ
- — چھاپن ہار ————— ایس۔ ایس۔ پوسٹرز۔ لاہور۔
- — خطاط ————— محمد صدیق گلزار
- — ہدیہ ————— 40/-

ملن داپتا

احبابِ پہلی کیشنز، اسلامیہ کالج روڈ، گوجرانوالہ

انتساب

اُن احباب کے نام جن کی مالی اعانت سے
یہ پنجابی ترجمہ پہلی بار طبع ہوا۔

اسیر عابد

بِسْمِ اللّٰهِ

اللہ پاک نے اسیر عابدوں بڑے وافر تخلیقی جوہر نال نوازیہ اے تے
 اوہنوں پنجابی لفظی دی خاص سوجھ بوجھ عطا کیتی گئی اے۔ ایہناں جوہراں نوں
 جے اوہ اپنی طبع زاد شاعری وچ ورتداتے یقیناً اوہ پنجابی دابڑا وڈا شاعر ہوندا۔
 پر اوہنے اپنی پسند دے کجھ وڈیاں شاعراں دا ترجمان بننا پسند کیتا تے اوہناں دے
 کلام دا ترجمہ کجھ ایس لگن، محنت تے خدمت دے جذبے نال کیتا کہ اوہ پنجابی تخلیق بن
 گیا۔ ترجمے نوں تخلیق بنان دیاں گلاں کرنیاں تے سوکھیاں نیں پر ایہ کم سچی محنت کر کے
 دکھانا ڈاڈا اؤکھا اے۔ تبلیغاتی زبان وچ ایہ کم پہاڑ کٹ کے دودھ دی نہر کڈھن نالوں
 گھٹ اؤکھا نہیں تے شریف کنجاہی دے لفظاں وچ پھاڑ کٹ کے دودھ نہر وگنا ہر
 تیلے والے دے دے دے دی گل نہیں ہوندی۔ (فلیپ منظوم پنجابی ترجمہ دیوان غالب)
 ایسے لئی جدوں اوہنے پورے دیوان غالب نوں ترجمہ کیتا تے احمد ندیم قاسمی ہوراں
 اوہدے ایس کم نوں ترجمے دا اعجاز آکھیا۔ بشیر مزہر حوم نے آکھیا جے ”ایہ ترجمہ دیکھ
 کے گدا اے جیویں اسیر عابد نے غالب دا ترجمہ نہیں کیتا بلکہ غالب نے اسیر عابد دا ترجمہ
 اُردو وچ کیتا اے“ دوجی کتاب جیہڑی اوہنے ترجمے واسطے چنی اوہ حضرت علامہ
 اقبال رحمۃ اللہ علیہ دی بال جبریل اے، جیہڑی ۱۹۳۵ء وچ چھپی، جدوں حضرت علامہ
 علیہ الرحمۃ دافکر تے فن پوری طرح نکھر گیا سی۔ اوہناں دا فلسفہ ترتیب پاکچیا سی
 پر اوہ شاعری تے حاوی نہیں سی ہویا۔ ایسے گلوں ”بال جبریل“ نوں اوہناں دی شاعری
 دی بھر جوانی سمجھیا جاندا اے۔ ایس کتاب دا ترجمہ حالی چھپ کے سامنے نہیں آیا (اقبال
 اکادمی ایہنوں چھیتی چھاپن دا آہر کر لے لے) پر مینوں اندازہ اے کہ اسیر عابد نے
 ایس ترجمے وچ وی اقبال دے وچاراں نال انصاف کیتا اے تے پنجابی ادب وچ
 اک اچا سچا وادھاوی کیتا اے۔ اوہدے ترجمے دا اک کمال ایہ وی اے کہ اوہنے

نال تشریح دی لوڑ نہیں رہندی تے اوہ شعردے مفہوم نوں ایس صفائی نال بالکل پنجابی انگ تے رنگ نال پیش کر دیندا اے کہ مطلب نثر کے سامنے آجاندا اے۔
 ”دیوانِ غالب“ تے ”بالِ جبریل“ دا ترجمہ کر لیں نال اسیر عابد و احوصلہ دیا دھیا کہ اوہنے عربی دے شاہکار قصیدہ بُردہ شریف نوں پنجابی شاعری وچ ڈھال دی نیت کر لئی تے اوہدے عشق تے تجربے ایہ بھاری منزل وی سر کر لئی۔

امام محمد بن سعید (اصل نال) شرف الدین (لقب) بوسعیری (نسبت بوسعیر) جیہڑا اوہناں دا آبائی قصبہ اے تے ملک مصر وچ اے) نے اپنے ایس برکتاں بھرے تے منظوری والے قصیدے دا ناں ”الکواکب الدریہ فی مدح خیر البریہ“ رکھیا۔ کیوں جے ایہدے شعر حضور پاک صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دے ذکر مبارک دے فیض نال روشن تاریاں وانگوں سن۔ پر ایہ قصیدہ بُردہ شریف دے ناں نال مشہور ہویا۔ ”بُردہ“ دا معنا چادر اے۔ کئی لوک حضرت کعب بن زہیر رضی اللہ تعالیٰ عنہ دے قصیدے ”ہانت سعاد“ نوں قصیدہ بُردہ آکھدے نیں کہ اوہ قصیدہ سن کے حضور پاک صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نے اپنی ظاہری حیاتی وچ شاعر نوں اپنی چادر مبارک عطا کیتی سی۔ ایہناں لوکاں فرق کر لئی حضرت کعب دے قصیدے نوں ”بُردہ اولی“ تے امام بوسعیری علیہ الرحمۃ دے قصیدے نوں ”بُردہ منامیہ“ آکھیا۔ کیوں جے ایس قصیدے تے حضور پاک صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نے خواب وچ شاعر نوں چادر عطا فرمائی۔ امام بوسعیری دے قصیدے دا ناں بُردہ شریف پین دیاں کئی ہور وجہاں وی بیان کیتیاں جاندیاں نیں۔

۱۔ بُردہ اوس چادر نوں آکھدے نیں جہدے وچ رنگدار دھاریاں ہون۔ ایس قصیدے دیاں دس فصلاں وچ وکھو وکھرے مضمون بیان ہوئے ایس لئی قصیدے دا ناں ”بُردہ“ پے گیا۔

۲۔ ایس قصیدے وچ حضور پاک صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دیاں صفات بیان کیتیاں گئیاں نیں ایس لئی ایہنوں نعت یاں مدح دی چادر آکھیا گیا جیہڑی آپ دے مبارک

قامت واسطے تیار ہوئی۔

۳۔ امام بوسیری علیہ الرحمۃ نے ایہ قصیدہ خواب وچ زیارت دے موقعے تے حضور پاک صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نوں پڑھ کے سنایا تے آپ نے اوہناں نوں اپنی چادر مبارک عطا فرمائی تے چادر ملن پاروں ایہداناں ”بُردہ“ پیا۔

۴۔ امام بوسیری علیہ الرحمۃ واسطے ایہ قصیدہ فالج دی بیماری توں شفا داموجب ہويا ایس لئی بُردہ، بُردہ (مرض توں شفا) دے معنیوں وچ مشہور ہويا۔ ایہ قصیدہ ہمیشہ بیماراں واسطے شفا تے دل دیاں زخماں کیتے مرہم ثابت ہوندا رہیا ایس لئی ایہداناں ”بُردہ“ پیا تے ایہنوں بُرداء دا مترادف سمجھیا گیا۔

۵۔ ایہ قصیدہ ہر دکھ دا چارہ ہون دے نال نال حتی دے راہ دے راہیاں تے سچے عاشقاں واسطے اکھیاں دی ٹھنڈ تے سریراں دی راحت بنیا، ایس لحاظ نال ایہداناں بُردہ پیا کہ بُرد (ٹھنڈ تے راحت) توں مشتق سمجھیا گیا۔

البدایہ والنہایہ جلد ۱۳ تے کشف الظنون جلد ۲ دیاں حوالیاں نال علامہ فضل احمد عارف ہوراں نے کتاب برکات بُردہ وچ ایہ وی نتیجہ کڈھیا اے کہ ایہ قصیدہ ۶۵۹ ہجری دے اخیریاں ۶۶۰ ہجری دے شروع وچ لکھیا گیا۔ قصیدہ لکھن دا وقعہ امام بوسیری علیہ الرحمۃ نے خود انج بیان کیتا اے :-

میں بہت سارے قصیدے نبی پاک صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دی شان وچ اکھے سن، جنہاں وچوں کئی وزیر زین الدین یعقوب الزبیری نوں پڑھ کے سنائے جدوں فالج نال میرا دھڑنکارا ہو گیا او دوں میں ایہ قصیدہ سوچنا شروع کیتا تے ایہنوں مکمل کرن وچ کامیاب ہو گیا۔ ایس قصیدے نوں وسیلہ بنا کے رونداتے دُعاواں منگدا منگدا اجدوں میں سُتاتے خواب وچ حضور پر نور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دی زیارت ہوئی۔ آپ نے اپنا مبارک ہتھ میرے جُتے دے مفلوج حصّے تے پھیرا۔ جیہدے نال میرا انگ انگ خوشی نال نچ اُٹھیا تے جدوں میں جاگیا تے بالکل تندرست ساں۔ فخریں میں سیر واسطے نکل پیا۔ او دوں تیک میں کسے نوں کوئی گل نہیں سی دتی۔

راہ وچ میری ملاقات اک بزرگ نال ہوئی جتھے ہلدیاں ای میرے کولوں قصیدہ منگیا۔
میں عرض کیتی قصیدے تے میں کئی رکھنے نین، تہانوں کیہڑا قصیدہ چاہی دے۔ اوہ
آکھن لگے۔ اوہ قصیدہ جیہڑا توں بیماری وچ لکھیا تے جیہڑا مڈھ انج اے :

”اَمِنْ تَذَكُّرِ حَيْرَانَ بِذِي سَلَمٍ“

میں حیران ہو کے پچھیا۔ ”تہانوں ایہ کوں پتا لگا اے۔“ اوہناں اگوں فرمایا۔ راتیں
جدوں ایہ قصیدہ حضور پاک صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دی بارگاہ وچ پڑھیا جا رہیا سی،
اوس ویلے مینوں وی سنن دی سعادت نصیب ہوئی سی۔ مینوں چنگی طرح یاد اے
پہی قصیدے دے کئی شعراں تے نبی پاک صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم انج جھوم رہے سن
جویں سویر دی ہوا نال پھلدار شاخاں جھوم رہیاں ہوں۔ شیخ زادہ حنفی موجب قصیدہ
طلب کرن والے بزرگ شیخ ابوالربا الصدیق سن، جیہڑے ویلے دے قطب سن۔

(برکات بردہ ص ۲۹ از علامہ فضل احمد عارف)

امام بوصیری علیہ الرحمۃ دا ذاتی ناں ”محمد“ سی۔ تے ایس نام مبارک نوں آپ اپنی
بخشش دا وسیلہ سمجھدے سن۔ ناویں فصل دے شعر نمبر ۱۴۷ تے ۱۴۸ وچ ایس نسبت
تے فخر کیتا گیا اے، جیہڑا ترجمہ اسیر عابد نے انج کیتا اے :-

رَجْ گناہی آل پر میرا عہد نہ ٹٹن والا

عشق نبی دے پریم دی ڈوری جویں سپاتی تاراں

میرا نام محمد مینوں حضرت آپ بچاس

آپ ہوراں دے وعدے سچے، سچے قول قراراں

باپ داناں سعید بن حماد سی تے آپ بربری نسل نال تعلق رکھدے سن۔ فقہی

مسک شافعی تے طریقیتی سلسلہ شاذلی سی۔ اوہناں دے مرشد ابوالحسن الشاذلی دے

خلیفہ ابوالعباس المرؤسی (وفات ۶۸۶ھ) سن۔ امام بوصیری علیہ الرحمۃ عید دے

دہارے پہلی شوال ۶۰۸ ہجری (۱۲ مارچ ۱۲۱۲ء) بدھ وار نوں قصبہ دلاص دی نواحی

وستی وچ اپنے نانکے گھر پیدا ہوئے۔ ویلے دی پڑھائی لکھائی دے نال قرآن پاک وی

بوصیر (آبائی قصبہ) وچ ای حفظ کیتا۔ کتابت وی او تھے سکھتی۔ حدیث دے وی فاضل سن۔ قاہرہ وچ بچیاں نوں قرآن پاک حفظ کروان واسطے مکتب کھولیا۔ جیہڑا بہت چتر قائم نہ رہ گیا۔ شروع شروع وچ روزی کمان واسطے قبریاں دیاں تختیاں دی کتابت کر دے رہے۔ پہلے دور وچ عام شاعراں وانگوں امیراں کبیراں دی مدح لکھ کے مدد تے انعام حاصل کر دے رہے۔ کجھ سال سرکاری ملازمت وی کیتی۔ خواب وچ حضور پاک صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دی زیارت پچھوں دل عشق رسولؐ نال بھر گیا۔ ۶۵۶ ہجری وچ زین الدین ابن الزبیری وزیر اعظم ہوئے تے امام بوصیری علیہ الرحمۃ دالعلق دربار نال ہو یا کہ وزیر اعظم حضور پاک صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دا بڑا عاشق سی۔ پہلی واری ۶۵۴ ہجری وچ حج تے زیارتاں دی سعادت حاصل ہوئی۔ روحانی تربیت واسطے اپنے مرشد دی خدمت وچ اسکندریہ وی رہے۔ حیاتی دے اخیر لے دہائیاں وچ مرشد دے مزار دی زیارت تے پیر بھائیاں نال ملاقات واسطے اسکندریہ گئے تے اسکندریہ دا ایہ سفر آخرت دا سفر بن گیا تے او تھے ای دفن ہوئے۔ مزار امام شافعی رحمۃ اللہ علیہ دے مزار دے نیڑے ای بنیا۔ امام سیوطیؒ موجب وفات ۶۹۵ ہجری (۱۲۹۶ء) وچ ہوئی جیہدی علامہ فضل احمد عارف نے ہور شہاداں نال وی تصدیق کیتی اے۔

دیوان ابوصیری، محمد سعید کیلانی نے دار الکتب المصریہ دے دو قلمی نسخیاں (۲۳۱۱ ادب تے الیتموریہ، ۸۲۸ شعر) توں ترتیب دتا تے مصطفیٰ البابی الجلی قاہرہ نے ۱۹۵۵ء وچ چھاپیا۔ ایہ داد و جا ایڈیشن ۱۹۷۳ء وچ چھپیا جیہدے بارے ایہ معلوم ہوتا پر فیسر منیر قصوری نے اپنے مضمون ”علامہ بوصیری اور ان کی نعتیہ شاعری“ مطبوثا و ”نعت نمبر ۵ لاہور صفحہ ۱۶۵-۱۶۶ وچ ہتیا کیتی اے۔ دیوان دے شروع وچ مرتبہ ۴۳ صفحیاں اُتے پھیلیا ہویا مقدمہ اے (ص ۵ تا ۴) دیوان وچ ۳۰ قصیدے، کجھ ہجواں تے کجھ کھٹکل شعر شامل نیں۔ ۳۰ قصیدیاں وچوں ۱۴ قصیدے نعتیہ نیں۔ پہلا نعتیہ قصیدہ ہمزیہ اے جیہدے ۴۵۷ شعر نیں۔ ایس قصیدے وچ عربی قصیدے دی روش توں ہٹ کے تشبیب نہیں لکھی گئی۔ ایہدے وچ حضور علیہ السلام دا دوجیاں نبیاں

نال موازنہ تے نبیاں دے سردار دی عظمت، شوکت، ولادت، رضا عت، ہرادی خلوت، بعثت، معراج، ہجرت، معجزات دے بیان دے نال دوجیاں آسمانی کتاباں تے قرآنی اعجاز، مشرکاں دیاں سازشاں، یہودیوں تے نصرانیاں دیاں ہٹ دھرمیاں تے عذوات دے ذکر کچھوں مریدہ طیبہ دے سفر دے شوق، روضہ پاک دی حاضری، آل پاک تے صحابہ کرام دی مدح، درود و سلام تے ہو بہت کچھ شامل اے۔ امیر الشعرا احمد شوقی (۱۲۸۵-۱۳۵۱ ہجری) نے ایس قصیدے دی تقلید و جاپنا مشہور قصیدہ "المریۃ النبویہ" لکھیا تے اعتراف کیتا۔ "میں ایہ شعر علامہ بوسعیری علیہ الرحمۃ دا مقابلہ کرن واسطے نہیں کئے سکوں میں تے اوہناں تے رشک کرنا والاں تے اوہناں نوں احترام دی نظر نال دیکھن والا۔" (شعراں دا ترجمہ)

سید محمد یوسف تے ادارے نے دائرہ معارف اسلامیہ جلد ۵ صفحہ ۵۲ اُتے امام بوسعیری علیہ الرحمۃ دی شاعری نوں دو دوراں وچ ونڈیا اے تے پہلا دور "حج (۶۴۴ ہجری) توں پہلاں دا زمانہ قرار دتا اے جدکہ دوجا دور "حج توں کچھوں دے زمانے نوں آکھیا گیا اے۔ پہلے دور دے دو قصیدے اہم و تے گئے ہیں جنہاں پچوں پہلا "آلہامیہ فی الرد علی النصارى واليهود" تے دوجا حضرت کعب بن زہیر رضی اللہ عنہ دے مشہور قصیدے "یا منت سعاد" دی زمین وچ لکھیا گیا ہے۔ پر ایہدے وچ تشبیب دی تھاویں و غلط نصیحت تے نفس دے محلے توں ملدھ بدھا گیا اے۔ دوجے دور دا سبھ توں وڈا کارنامہ مشہور قصیدہ "بروہ شریف" ای اے۔ امام بوسعیری علیہ الرحمۃ دے سارے قصیدیاں تے ترانہ می نظر پر دینس مرثیہ قصوری نوں ذکر کیتے گئے مضمون وچ پائی اے۔

امام بوسعیری دے قصیدہ بروہ دیاں ادبی خوبیاں دا کوئی حدبناں نہیں۔ مضمون سوہنے توں سوہنے تے اکثر قرآن پاک، حدیث مبارک تے معتبر سیرت دیاں کتاباں پچوں تے گئے ہیں۔ تلمیحاں، ترکیباں، تشبیہاں تے استعارے مناسب، چست، دل کچھو تے اثر والے ہیں۔ فصاحت دی شان ایہ ہے کہ کوئی لفظ فالتویاں بولا نہیں تے پچھلے

سادھے ست سو سالان وچ کے نقادوں ایہدے وچ کوئی عیب نظر نہیں آیا۔ کدھرے کوئی مبالغہ نہیں نظر آؤندا تے حضور پاک صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم و اعلیٰ مرتبہ کدھرے شاعر دی نظروں اوہلے نہیں ہويا۔ عقیدے دی درستی، نفس نوں کیلن تے وہماں نوں دکر کرن جیسے اچھے مقصد شاعر دے ہر ویلے سامنے رہے۔ جذب، کیف، ذوق شوق، سوز گداز، ذہنی اُچائی تے حضور دے نال شعور نے دل بل کے ایس قیدے نوں اوہ آبِ حیات دا چشمہ بنا دتا جہدے توں ابدی عشق رسول حاصل ہوندا اے۔ حضور علیہ السلام دی زیارت تے شفاعت حاصل ہوندی اے، طریقت دا راہ ہتھ آؤندا اے، دل غنی ہو جاندا اے تے اکھ رنج جاندی اے۔ حاجتاں پوریں تے بلاواں زد ہو جانیاں نیں، امن پھین تے سکون نصیب ہوندا اے۔ اکھیاں دا نور دوبارہ مل جاندا اے، بندہ جتاں دے شر توں محفوظ ہو جاندا اے، مشکلاں حل ہو جانیاں تے حقیقتاں کھل جانیاں نیں۔ پر خلوص تے ادب آداب دی شرط لازم اے۔ قصیدہ شروع کرن توں پہلاں :

مَوْلَايَ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا اَبَدًا
عَلَى حَبِيبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمْ

پڑھنا لازمی قرار دتا گیا اے کہ علامہ فضل احمد عارف نے اپنی کتاب ”برکاتِ برودہ“ وچ ایہ روایت بیان کیتی اے کہ امام بوصیری علیہ الرحمۃ نے خواب وچ ایہ قصیدہ حضور علیہ السلام دی خدمت وچ پیش کرن لگیاں پہلاں ایہ شعر درود و شریف دے طور تے پڑھیا سی۔ (ص ۸۲) بھاویں اوہناں ایہ شعر تحریر وچ نہیں لیا ندا۔

ایہناں تاثیراں تے برکتاں وجوں ایس قصیدے دی مقبولیت وچ دن بدن واوہا ہو رہیا اے۔ تے ہر زبان وچ ایہوں سمجھن سمجھان دا سلسلہ وی جاری اے۔ ۱۹۶۲ء وچ علامہ فضل احمد عارف ہوراں دی کتاب ”انوارِ برودہ“ چھپی۔ اوہدے وچ ایہویں صدی توڑی چھپن والیاں ۸۲ اشراں دا ذکر کیتا گیا سی تے نال ایہوی لکھیا گیا سی کہ قصیدہ برودہ دی شرح کرن والے ایہی نہیں کئی وہیاں ہو رومی نیں جہناں دا ذکر نہیں کیتا گیا۔ پاکستانی زبانان وچ ہون والیاں اشراں تے ترجیاں دا ایہدے وچ کوئی ذکر نہیں۔

ویہویں صدی وچ ہون والے ترجمیاں تے شرعاں دا وی وادھا کرن دی لوڑ اے۔ عربی، فارسی، اردو، جرمن، ترکی، فرانسیسی تے انگریزی توں دکھ دُنیا دیاں ہور نویاں تے پرانیاں زبانیں وچ وی ایہدے ترجمے ہوئے ہون گئے، جنہاں دا پتالان واسطے پی۔ ایچ۔ ڈی دامکار لکھن دی لوڑ اے۔ ۸۲ کتاباں وچ کتاب ”نظم الورع“ دا تذکرہ ضرور اے جیہڑی ابوالجافیر محمد عزیز الدین متوطن بہاول پور دی تصنیف اے۔ ایہ ۱۲۹۷ ہجری وچ نکل ہوئی تے ۱۳۰۱ ہجری وچ چھپی۔ ایس کتاب دا پورا ناں ”تخمین برودہ مخمس فارسی، اردو و پنجابی مستی بہ نظم الورع“ اے تے ایہدے وچ شاعر نے امام بوہیرہ علیہ الرحمہ دے ہر شعر توں پہلاں تن عربی مصرعے لاکے ایہنوں مخمس بنا دتا اے تے ایچ سامنے آؤن والی مخمس نوں فارسی، اردو تے پنجابی مخمس وچ ڈھالیا اے۔

کئی زبانیں وچ قصیدہ برودہ شریف دا منظوم ترجمہ کرن دا شرف اک بورقانی بزرگ ڈاکٹر محمد الحق ہوراں نوں وی حاصل ہویا۔ جنہاں ساہ وی ڈاہدی بیماری وچ قصیدے دا ترجمہ فارسی، سرائیکی، اردو شعراں وچ تے انگریزی ترجمہ نشر وچ کیتا تے شفا پائی۔ اوہناں ترجمے توں پہلاں ”خواص قصیدہ برودہ دس سترائیں“ قلم پورے قصیدے دے مختلف شعراں نوں مختلف مقصداں واسطے پڑھن دی خبر دتی اے تے حضرت مولانا سید احمد سعید کاظمی نور اللہ مرقدہ نے ڈاکٹر صاحب تے وجیہ قارئین نوں قصیدہ برودہ شریف پڑھن دی عام اجازت وی دے دی اے۔

اسیر عابد توں پہلاں قصیدہ برودہ شریف نوں پنجابی شاعری دا جامہ پوان والے جیہڑے شاعر ایں دی دس پینڈی اے اوہناں دے ناں نیں۔ (۱) حافظ راغباں خاں (۲) سید وارث شاہ (۳) ترجمہ برودہ شریف (۱۱۵۲ ہجری) (۴) محمد عزیز الدین (تخمین تے ترجمہ ۱۲۹۷ ہجری) (۵) شیدی (۵) مولوی محمد اسماعیل فاضل دیوبندی (۶) پیر نیک عالم (جنم ۱۸۵۷ء) (۷) حافظ خان محسن (۸) شیدی (۹) مطیع اللہ (۱۰) بان محمد (۱۱) محمد شاہ (۱۲) ڈاکٹر احمد حسین قلنداری

(۱۳) ڈاکٹر عبدالحق (۱۴) حافظ محمد صادق وکیل رہنماں چوداں بزرگاں وچوں تال دے
 قصیدے بُردہ شریف دے ترجمے میرے ہتھیں لگے نیں۔ ایہناں وچوں چھ مثنویاں
 دی صورت وچ میں تے ستواں ترجمہ قصیدے دی ہیئت وچ اے۔ ایہ ستواں ترجمہ
 خواجہ غلام مرتضیٰ رحمۃ اللہ علیہ دا اے۔ جہڑے فنا فی الرسول مسن۔ اوہ قلم شریف ضلع
 شیخوپورہ دے رہن والے سن تے لاہور دے کشمیری دروازیوں باہر ریلوے لائن دے
 نال ایہناں دامزاراں۔ ایہناں قصیدے واقفہ امام بھویری علیہ الرحمۃ والا رکھیا
 اے۔ جویں محمد فیاض الدین ہزارادکن نے اُردو ترجمہ کر دیاں اوہ واقفہ ورتیاں۔ ایج
 گدا اے پنجابی وچ قصیدہ بُردہ دارحمہ کرن والے سارے بزرگاں دا مقصد ثواب
 کمانا، بیماریاں توں شفا پانا یاں کوئی مُنت پوری کرنا سی۔ دُوبے اوہ امام بھویری
 علیہ الرحمۃ دے لفظاں پچھے چلے نیں تے اپنے ترجمے وچ شاعری پیدا کرن ول کوئی
 خاص توجہ نہیں دتی۔

اسیر عابد نے قصیدہ بُردہ شریف دا ایج ترجمہ کیا کہ پنجابی وچ ٹھاٹھ دا قصیدہ
 دی لوڑی پوری کر دتی اے تے قصیدے دامزارِ خالص پنجابی رکھیا اے۔ لفظاں تے
 قافیہ زول پنجابی دے ورتے نیں۔ اوہنے لفظ لفظ دی رُوح وچ اُتر کے ہر ہر شعر دا
 مفہوم سامنے لیا نذا اے۔ نیچے دے دُھڑپن دے عرصے (رضاعت) نوں خالص پنجابی
 محاورے موجب بتری دھاراں لکھیا اے۔ ملامت کرن والے (لا بچی) نوں پنجابی شاعر
 دی روایت موجب "لاں" آکھیا اے۔ یمن دے قبیلہ عذرہ دے عشق وچ جانان دین والے
 نوجواناں واسطے اوہنے مقامی علامت "سستی" دی ورتی اے۔ تے ایہدی امام بھویری
 علیہ الرحمۃ کوں کسے القائی حالت وچ اجازت وی لئی اے۔

صاحب بُردہ نے جدائی دے ماسے ہوئے عاشق دے چہرے نوں دو خط آکھیا
 اے۔ چنھاں وچوں اک نوں رُتلے ہنواں نال ترہون و جہوں سُرخ تے دُوبے نوں صحت
 پاروں رُرو آکھیا اے۔ اسیر عابد نے سُرخ خط لئی "شاخ اناراں" تے چہرے دی زردی
 لئی "زرد گلاب" جیہیاں ترکیباں ورت کے تشبیہ سافیں کر دتی اے۔ چوتھی فصل دے

پہلے شعر دے لفظاں مولدہ تے مُخْتَمَر داترجمہ سید وارث شاہؒ نے "وقت تولد تے
 دم آخر" کیتا اے تے حتیٰ گل اے ایہ بالکل ٹھیک تے سوہنا ترجمہ اے پر اسیر عابد
 نے مولدہ نوں "میلاد مبارک" تے مُخْتَمَر نوں "روضہ" آکھ کے حضور علیہ السلام
 دے پردہ فرمان توں پچھوں وی آپ دیاں مہکاں تے آئوراں نہ کنن ول اشارہ
 کر کے مضمون نوں ہوہر لگانہ دھادتا اے۔ قاری دی سہولت لئی ذمی سلم، کاغذہ
 اصنم جیسے مقامات، شخصیات تے ترکیباں بارے اشارات دے عنوان تھلے وضاحت
 کر دی گئی اے۔

چوتھی فصل نبی پاک صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دی ولادت مبارک بارے وے تے
 ایہدے چوتھے شعر دانثری ترجمہ انج بن دا اے۔

"تے فارسیاں دی اک نے افسوس نال ٹھنڈا ساہ بھریاتے
 (نوشیرواں دی) تھر پریشانی نال سک گئی۔

ایس مضمون نوں لکھدیاں ہویاں اسیر عابد ترجمے نوں انج تخلیق بنایا اے :
 آتشکدیاں اندر آگال ٹھنڈے ساہ لے بھجیاں
 وگدی تھر نوں روہڑاں بھجیاں جم گئیاں وفاراں

اسیر عابد دے ایس ترجمے وچ اینیاں نحویاں نیں کہ اوہناں نوں گنوا نا
 بہت اوکھا کم اے اوہ ایس ہزاراں برکتاں والے قصیدے نوں ترجمان دی سعادت
 حاصل کرن والے قافلے وچ پچھتوں لیا اے تے بڑی عاجزی نال ہر نہواں کر کے
 لیا اے پر مینوں یقین اے کہ قصیدہ بُردہ دیاں ساریاں عاشقاں دیاں رُوحاں
 اوہنوں شابادیندیاں ہون گئیاں تے امام بُوصیری علیہ الرحمۃ دی اپنی رُوح وی بڑی
 راضی ہوئی ہووے گی۔ کہ پندرہویں صدی وچ ہون والے اوہناں دے اک ویرتے
 حضور پاک صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دے اک مسکین امتی نے اک نویں مکورتے بڑی سوہنی
 رمتی چادر تیا کیتی لے جیہڑی اصل نورنی چادر دے نال سہاندی پئی اے۔ ایس منظوری
 والے قصیدے داترجمہ جتھاں جتھاں سعید رُوحاں نے کیتا اے اوہ سبھ ساڈی سلامی

دے قابل نہیں تے اوہناں وچ ساڈا پیارا سنگی اسیر عابدی شامل اے ۔
 جتنے ترجمے مینوں لیتے نہیں، اوہناں دے کچھ شعراں دا موازنہ ایس بہت نال
 پیش کر رہیاواں کہ ہر بھاگال والے شاعر دی کاوش تے رسائی دا اندازہ ہو سکے۔
 پنجویں فصل جیہڑی رسول پاک دی دعوت مبارک بارے وے، اوہدا دوجا
 شعر دیکھو :-

كَانَ مَا سَطَرَتْ سَطْرًا لِمَا كَتَبَتْ
 قُرُوعَهَا مِنْ بَدِيعِ الْخَطِّ فِي الْقَلَمِ

امام بوصیریؒ

جویں ایہناں درختاں دیاں شاخاں نے راہ وچ کیے
 نادر خط وچ آپ دے کمال کھکھے ہون۔

شرعی ترجمہ

جن شاخاں دیاں لیکاں سطران کاتب خوب لکھیا
 خط عجائب نال شدان زریں رقم بنایا

حافظ برخوردار

اوہناں درختاں دیاں جوشاخاں خط لکھے وچ رہے
 نال قلم جو کاتب لکھدا پکئی ہوئی صلاح

سید وارث شاہؒ

گویا اوسنے رہ دے اندر سطران صاف لکھائے
 بیجاں نال عجائب خط دیاں رہ دی مچ بنائے

محمد عزیز الدین

گویا سطران لکھدے آپ نال قلم وچ رہے
 شاخاں خط عجائب لکھے گویا لکھے نال قلم

خواجہ غلام مرتضیٰ

بندھے خدمت دے مچ آون پاندے صاف کیراں
خدمت گاری، تابع داری والیاں کرتدیراں

ڈاکٹر قشیش احمد بن قلعاری

شاخاں پاشیاں رہے اوجھ سجھیاں لیکان باوب
سطلان دی خوشخطی تے سونڑھیاں کیراں عجب

ڈاکٹر مہر عبد الحق

زمین پھٹے تے اپنے قلوب عجب لیکر بناون !
رستے دے مچ ٹہنیاں تھیں لے کیسا خط بناون

حافظ محمد صادق وکیل

دھرتی دی تختی تے لکھاں خوشخط سطران لکھیاں
شاخاں وصف نبی دے لیکے سوہنے خط گلزاراں

اسیر عابد

اخیر لے دسویں فصل وچ مناجاتاں تے عرضاں میں۔ ایس فصل دے پہلا شعر انج لے

يَا اَكْرَمَ الْخَلْقِ مَا لِي مَعَبِ الْوَدْبِ
سَوَاكَ عِنْدَ حُلُولِ الْحَادِثِ الْعَمَمِ

امام بوصیری

”اے ہمارے مخلوق تے ہوتا کرم کرن والیاں تیسے باجھ کون
لے جیہدی پناہ مشکاں عام عادتہ نازل ہون ویلے۔“

نثری ترجمہ

یا حضرت مینوں بن تریکے ناہیں تکیہ کوئی !
وقت مہیبت اوکے ویلے کوئی نہ دیوسے ڈھونڈی

حافظ برخوردار

بہتر سچ خلقت تھیں توں ہیں ہو رہا نہ کائے
 باجھ تساں وجہ خطر عظیمی تے وجہ سخت بلائے

سید وارث شاہؒ

اے چنگا خلق دا کوئی ناہیں جس تھوں تنگاں یاری
 تھو سوا، جب سرور آئے عادتہ مشکل بھاری

محمد عزیز الدین

اے سردار خلایق مینوں جا پناہ نہ کائی ہے
 باہجوں یاری تیری ویلے مشکل سختی اندر غم!

خواجہ غلام مرتضیٰ

اے محبوبا تیرے باہجوں کون کرے غم خواری
 وقت مصیبت تیرے باہجوں کون کئے دلداری

ڈاکٹر فریسی احمد حسین قلعاری

اکرم المخلوق! بیاوت کون ڈیندا ہم پناہ!
 ہر مصیبت عام و خاص سچ توں ہیں میڈی تکیہ گاہ

ڈاکٹر عمر عبدالحی

خلق عظیم دے مالک شاہادیں بار خدا یا
 چھڈ تیرا در کہ توں جاواں غم نے گھیرا پایا

حافظ محمد صادق وکیل

تسی کریم خلایق اندر باجھ تساں نہ ڈھونڈی
 جدوں بلائیں سر میرے تے اترن بن بن ڈاراں

اسیر عابد

ایسے فصل دے اخیر لے دعائیہ شعراں وچوں اک شعرا پنج اے۔

مَا رَمَحَتْ عَذَابَاتِ الْبَانِ رِيحُ صَبَا
وَاطْرَبَ الْعَيْسَ حَادِي الْعَيْسَ بِالْغَمِّ

امام بوصیریؒ

جدوں تیک صباؤں نے بوٹے دیاں شاخاں ہلائے
تے حدی آکمن والا اوٹھاں نوں خوشی مچ لیا ہے

نثری ترجمہ

چجر ہلائے شاخ درختاں واؤس باجد مجھے!
اتے کرواناں تھیں اوٹھاں مستی وقت حدی جھکے

حافظ برخوردار

بِت دُرُودِ نَبِی تے جب لگ شاخاں واؤ ہلائے
یاں جاں حادی خوش کر شتراں مٹھے بول سائے

سید وارث شاہ

جی تائیں سبھے دیاں لڑیاں و بچین وا ہلائی
اوٹھ نوں تورن والا کردا خوشی نال آواز حدائی

محمد عزیز الدین

جاں نکشاخاں بان ہلائے واو پئے دی دینا تے
خوشیاں وچہ لیاوے شتراں حادی نال نغم

خواجہ غلام مرتضیٰ

آل اصحاباں اتے بخشش اس دم تیک وساؤں
جد توڑی بیاں ڈالیاں ہن گیت جدوں تک گاون

ڈاکٹر فریدی احمد حسین قلعہ داری

جے تئیں مجھتیں صباؤں نال شاخاں بان دیاں
یا حدی خوانی تے آنوں ڈاپچیاں تے مستیاں

ڈاکٹر محمد عبدالحق

جد تک باد صبا دیاں لپٹاں آون وچ گھڑاے
تے حادی صحرا اندر اُونٹاں مست آواز بناے
حافظ محمد صادق وکیل

فضل کمائیں جد تک شاخاں رکھتے پئے ہزارن
جد تک حادی مست کرن الجانوں شتر قطاراں

اسیر عابد

ایس شعر بارے ایہ توٹ دتا گیا اے :

”حادی : حدی خواں، ساربان، اوٹھاں دا ہماری جیہڑا سبھ توں اگلے
اُوٹھ دی ہمار پھر ٹکے ٹڈا اے۔ رات نوں صحرائی سفر دے دوران جدوں ہماری ہنری
گیت گاؤندا اے تے اُوٹھ مست ہو کے ترکتے پیر پٹدے نیں۔“

میں ایہ تے نہیں آکھ سکدا کہ رب کریم تے اوہدے حبیب پاک صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم
دیاں نظراں وچ کھڑا کم کتنا مقبول اے پر ڈرویاں ڈرویاں ایسی گل ضرور اکھنی چاہناں
کہ اسیر عابد دے ترجمے وچ شاعری دے جوہر سبھ توں ودھیرے نیں تے اوہدے
اُتے خاص کرم ہو یا اے۔

دُعا اے کہ اوہدا ایہ کم دُنیا تے آخرت دی بھلیائی تے سُرخ رُوٹی دا سبب
بنے تے اوہنوں وی مقبولاں دی صف وچ جگہ ملے۔ آمین !

حفیظ تائب

۶۔ نومبر ۱۹۹۰ء

پنجاب یونیورسٹی اورینٹل کالج (شعبہ پنجابی)

لاہور

نذرانے

محمد اجل خاں اجل میرے رائیونڈ کے اوہناں سبناں وچوں میں جتھاں دے ہندیاں مینوں
 رائیونڈ محبوب اے۔ اجل خاں جو خوف اک باعمل مونی تے صاحب دل انسان نیں، اج توں ویتہ ورے
 پہلاں اوہناں کولوں قصیدہ بردہ داناں سنیا تے اوہنوں دیکھن دی تاہنگ ہوئی۔ منہج کرویاں تلج کپنی
 لاہور دا چھپیا ہو یا مترجم قصیدہ بردہ ہتھ آیا پرھن لگاتے دوڑن شعراں توں اگے نہ ٹسکیا عربی قصیدے
 داروای پس منظر ترجمے توں سمجھ نہ آیا۔ میں سوچیا جے کہ شرح دی ضرورت اے۔ پر شرح بھن توں سلطان
 ای میں دیوان غالب دا پنجابی ترجمہ کرنا شروع کر وائے باراں سال ایسے کم وچ لگ گئے ہو کہ پائے
 دھیان ای نہ گیا۔ دیوان غالب دا ترجمہ نکلتا تے بال جبریل سامنے آگئی تے دو سال ایہدے ترجمے
 دی نذر ہو گئے۔ ایہناں ترجمیاں توں بعد وی میرا دل مینوں آہندہ ریاضے کوئی کرن والا کم ہندالے۔
 اپریل ۱۹۸۹ء دی کسے تاریخ نوں پروفیسر مسطور احمد خاں تے پروفیسر غلام حسین (اسلامیہ کالج
 گوجرانوالہ) دے ہمراہ مکتبہ نعیانیا لکھوٹے جانا ہو یا تے اک کتاب دے من کچھوں سرورق نے مینوں اپنے
 دل کھچیا۔ کتاب پگلی تے ایہ علامہ ابوالحسنات محمد احمد قادری مرحوم دی ”طیب التوذہ شرح قصیدۃ البردہ
 سی۔ مینوں رنج لگاتے میں ایس کتاب نوں درھیاں توں بھر دیاں سال۔ میں پروفیسر غلام حسین ہوران
 دے کن وچ کتاب خریدن دا عندیہ ظاہر کیتا۔ اوہناں اگلے لمحے کتاب خرید کے میرے حوالے کیتی تے آگیا
 جے ایہنوں ترجمہ کرو گے تے مینوں وی اک نسخہ دے دینا۔ میں وعدہ کر لیا جے قصیدہ بردہ میں
 چھیتی ترجمہ کرواں گا۔ میں تھوڑے دنوں وچ شرح پڑھ چھڑی جیویں ترہیا بندہ پانی چھیتی چھیتی
 پی جاندا اے۔ اتوں رمضان المبارک دا ہیمنہ آگیا۔ ایس مبارک مہینے دیاں راتاں ترجمے دے کم
 آگیتیاں۔ دے شرح داہیں مفہوم دیاں تاراں کسدا ہند اتے راتیں علامہ بوہیری علیہ الرحمۃ دے
 سُرناں سُر لاندہ۔ ایہ راتاں میری زندگی دا سرمایہ نیں۔ قصیدے دا ترجمہ تے میں اک ہینے وچ
 کر لیا۔ پراہدے تے غور کر دیاں، تے ہور ترجمیاں تے شرحاں نال موازنہ کر دیاں مینوں اک
 سال لگ گیا ایس دوران کئی ترمیمیں وی عمل وچ آئیاں۔

پروفیسر محمد عبداللہ جمال صدر شعبہ فارسی (اسلامیہ کالج گوجرانوالہ) میرے بڑے محسن
 دوست نیں۔ فارسی دے استاد ہون پاروں اخلاقیات روحی تے سعدی دے پاسدار نیں۔

تدریسی کم مگروں اوہناں دے کمرے وچ دوستاں دی کچہری بچھدی اے۔ ایس کچہری اندر
 پروفیسر منصور احمد خاں، پروفیسر غلام حسین، پروفیسر غلام غوث، پروفیسر شریف عابد، پروفیسر
 محمد نعیم مغل، پروفیسر محمد اقبال، جنجود، پروفیسر نسیم اختر تے ہو رکئی حضرات اکثر شامل ہندے۔
 میں "قصیدہ بردہ" دے ابتدائی شعر ترجمہ کر کے ایسے کچہری وچ دوستاں نوں سنائے جنھاں نوں
 پسندیتا گیا تے پروفیسر عبداللہ جمال ہوراں ترجمے دی طباعت دا ذمہ وی لے لیا۔ سارے دوستاں
 ایس کاغذ وچ شامل ہون دی ہائی بھر لئی۔ میرے لئی ایہ لمحہ بارگاہ رسالت وچ قبولیت دا اشارہ
 سی۔ میرا ایمان پختہ ہو گیا کہ کم محفل ہون توں پہلاں ای حضورؐ نے اہدی اشاعت دا بندوبست
 دی کر دتا اے۔ اللہ تعالیٰ ایہناں عشق رسولؐ نال بھریاں روحاں نوں جزائے خیر دے تے اوہناں
 دے رزق وچ فادہا کرے۔ آمین

ایہناں سبھاں نے ترجمے دے دوران میری ہر طرحاں نال مدد تے دیکھیری کیتی۔ زبان تے
 بیان بارے مفید مشورے دتے، منہج تک اپرین وچ مدد دتی تے کئی شاعراں دے پنجابی، اردو،
 فارسی تے انگریزی ترجمے میڈوں ہیتا کیتے۔ ایہناں مہرباناں وچ جناب صدیق طاہر (اسلام آباد)
 جناب عبداللہ جمال، جناب محمد اقبال جاوید (گورنمنٹ کالج، گوجرانوالہ)، جناب حفیظ تائب، جناب
 منصور احمد خاں، جناب غلام حسین، جناب امین خیال، جناب بشیر عابد، جناب غلام مصطفیٰ مہمل،
 سونے دین محمد تصوری، پروفیسر صالح سید تے پروفیسر محمد خاں ہوراں دے نال شامل نیں۔ ایہ کرمفرما
 میرے شکریے دے دی حقدار نیں تے اجر و ثواب وچ وی سیری نیں۔

"قصیدہ بردہ" دا منظوم پنجابی ترجمہ مع عربی متن ایس امید نال پڑھن والیاں دی خدمت وچ
 پیش کرناں جے اوہ میریاں بھلاں توں درگزر کرن گے تے جے کوئی حصہ اوہناں نوں پوسے تے
 اوہ میرے مال باپ تے میرے مہربان استادان دے حق دے خیر کرن گے، میں کوشش کیتی اے
 جے قصیدے اندر شاعری دی فضا قائم رہوے۔ لفظی ترجمے توں دُور نہ بیٹھا جاسے تے پڑھن والے نوں
 منہج توڑی اپڑنا سوکھا ہو جائے۔ میں ایس کوشش وچ کتھوں توڑی کامیاب رہیاں۔ ایہ فیصلہ
 پڑھن والیاں تے چھڑناں۔ السلامیہ دے سال اندر قصیدہ بردہ دے نویں پنجابی ترجمے دا اندازہ
 ایس لئی دی اہمیت رکھدا اے جے ایس سال تے حضور نبی اکرم صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دے وصال

نوٹ چوداں سو سال پورے ہو رہے ہیں۔

اہل علم جان دے ہیں جے علامہ محمد ابو میری دے ایس قصیدے نوٹ لکھے ہوئے چھ ست سو سال ہو گئے ہیں۔ پر ایسے چر وچ دی ایہ دے متن اندر کوئی خاص تبدیلی نہیں بھدی غفلت نہیں وچ شعراں دی تعداد ۱۶۰-۱۶۵ تک بلدی اے میں ودھ توں ودھ تعداد ۱۶۵ شعر رکھے ہیں۔ راج کوئی شعرا لکھتے ہو سکد اے پر صاحب قصیدہ دے شعراں وچ کے گھلے دا شیئیں نہیں ہندا۔ مولانا جامی علیہ الرحمہ نے اپنے فارسی ترجمے وچ ۱۶۴ شعر رکھے ہیں جیہڑا بہت پرانا ترجمہ ہے۔ حنیف تائب ہوراں اپنی علالت دے باوجود کتاب دا جھرواں دیا چہ کھد کے پڑھن والیاں واسطے بڑیاں مفید گلاں کشیاں کیتیاں میں جنھاں نال کتاب دی قدر و مدد گنی اے۔ حنیف تائب ہوریاں دی ایس محبت تے محنت واسطے میں اوہناں دا ڈھیر احسان مند آں۔ اللہ تعالیٰ دے حضور دعا اے جے اوہ علامہ ابو میری دے جذب و عشق دے صدقے اوہناں نوٹ صحت کاملہ عطا فرمائے۔ آمین!

پروفیسر سید محمد کبیر احمد مظہر (شعبہ عربی پنجاب یونیورسٹی لاہور) ہوراں دا دلوں بجائوں شکر گزار آں کہ اوہناں اپنیاں رجحاناں تے علالت دے باوجود عربی متن دے اعراب دی درستی فرماں تے صحت متن دا سرٹیفکیٹ و تا جیہڑا شامل کتاب اے۔ اللہ تعالیٰ پروفیسر صاحب نوٹ اجر عظیم تے صحت کاملہ عطا فرمائے۔ آمین!

پروفیسر عبدالرشید قریشی تے رفیق آذر ہوراں دا ممنون آں جنھاں کتاب دے متن دی پرنٹ ریڈنگ وچ میری مدد کیتی تے کتاب نوٹ غلطیاں توں پاک رکھن لئی بھرواں حصہ پایا۔

اخیر وچ دعا اے جے نبی پاکؐ دی خدمت وچ سبحان دے نذرانے قبول ہوں۔ آمین

دعا وال دا طالب

اسیر عابد

محرم الحرام ۱۴۱۱ھ

مطابق اگست ۱۹۹۰ء

رشتہ اردو گورنمنٹ اسلامیہ کالج گوجرانوالہ

آداب تلاوت کے خواص قصیدہ بردہ

معتمد کتاباں اندر بادشاہ ظاہر باللہ ذاروزانہ یہ قصیدہ ٹکے بہرے ننگے پیر ہو کے اک گھنٹہ تک سُن دے رہنا غیر ادب ہے نابینے وزیر کوں اکھاں دی بینائی مل جاتا تے ہو رانجیدیاں شہاداں بلدیاں نیں۔ ایہناں گلاں توں ہٹ کے ایسے پڑھن والیاں لئی قصیدے دی تلاوت دے آداب لکھے جانے نیں۔

(۱) جیہڑے دین و طیفہ شروع کرنا ہووے حسب توفیق فقرہ نوں کھانا کھوایا جائے۔ (۲) غسل کر کے پاک صاف لباس پاک صاف جگہ تے خوشبو لاکے بعد رُو ہو کے تنہائی وچ پڑھیا جائے۔ (۳) زیریں تہریں دا خاص خیال رکھیا جائے غم و ذہن وچ ہووے تے نظم دے انداز وچ پڑھیا جائے۔ (۴) اک جتنے توں دوجے جتنے تک وظیفہ کیتا جائے۔ روزانہ دی منزل انج دستی لگئی اے۔

جتنے نوں شعرا ۲۳ جتنے نوں ۲۴ تا ۴۶ اتوار نوں ۴۷ تا ۶۹ سوموار نوں ۷۰ تا ۹۲ منگل نوں ۹۳ تا ۱۱۵ بدھ نوں ۱۱۶ تا ۱۴۰ جمعرات ۱۴۱ تا آخر۔

ایں برکتاں والے قصیدے دے فضائل لاتعداد دتے گئے نیں۔ اکثر بزرگاں اپنے ذاتی تجربے تے مشاہدے نال یکیاں شہاداں دتیاں نیں۔ ایس قصیدے توں دینی تے دنیاوی فیض پان لئی ایہدے ادب آداب پورے کرنے ضروری نیں۔ وظیفہ کرن والا توحید تے رسالت تے کامل ایمان رکھدا ہووے۔ حلال رزق کھاندا ہووے تے جھوٹھ دے نیڑے نہ جائے تے کوئی وجہ نہیں جے ادبیاں مراداں پوریان نہ ہوں۔ ایس ایسے کجھ بزرگاں دے تجربے وچ آیتاں گلاں کھنڈے آں۔

(۱) ایہ قصیدہ پورے ادب آداب نال پڑھن والا شخص ولایت دے مرتبے نوں پہنچ جاندا اے۔

(۲) اکثر مرتبہ پڑھیاں بلاواں رد ہو جاندیاں نیں۔

(۳) تن سو مرتبہ پڑھیاں کال دُور ہو جاندا اے۔

(۴) اک وقت تے اک ہزار مرتبہ پڑھن نال عمر وچ برکت ہوندا اے۔

(۵) ست سو مرتبہ پڑھن نال مال تے دولت وچ وادھا ہوندا اے۔

(۶) اکی مرتبہ روزانہ پڑھن نال مصیبتاں رفع ہو جاندیاں نیں۔

(۷) اک ہزار مرتبہ پڑھن نال قرض توں نجات دے اسباب پیدا ہو جاندا اے۔

- (۸) پہلے تین شعر ہر دن دس چھڑے تے لکھ کے بازو تے بخت نال مکت ختم ہو جاندی اے۔
- (۹) شعر نمبر ۳ کوئی مصیبت زدہ پڑھدا رہوے تے اوہدی مصیبت یقیناً رفع ہو جاندی اے۔
- (۱۰) شعر نمبر ۵ ہر نماز توں پچھے یا راں مرتبہ پڑھن نال سارے غم تے دکھ دور ہو جائیے نیں۔
- (۱۱) شعر نمبر ۶ ہر نماز توں پچھے تین مرتبہ پڑھ کے اپنی حاجت لئی دعا کیتی جائے تے دعا منظور ہو جائے گی۔
- (۱۲) شعر نمبر ۸ ہر نماز توں پچھے ایک مرتبہ پڑھن نال کھڑاچی چیز لیج جائے گی۔
- (۱۳) شعر نمبر ۲۲ ہر نماز توں پچھے یا راں مرتبہ پڑھن نال علم تے تقریر داکہ حاصل ہوندا اے۔
- (۱۴) شعر نمبر ۳۶ مقبول تے مستجاب شعراے۔ اک تھا تیں بہہ کے ہو ر کوئی گل بیکتہ بناں اک ہزار اک مرتبہ پڑھن نال انشاء اللہ ہر مصیبت دور ہو جائے گی۔
- (۱۵) شعر نمبر ۳۹ ہر حاجت لئی نماز دے بعد بیچ مرتبہ پڑھ لینا بڑا مفید اے۔
- (۱۶) شعر نمبر ۸۰ اکتالی مرتبہ روزانہ اکتالی دن تک پڑھدے رہن نال ہر مصیبت ٹل جاندی اے۔
- (۱۷) شعر نمبر ۸۲ ہر نماز توں بعد بیچ مرتبہ پڑھن نال تنگدستی توں پناہ ملدی اے۔
- (۱۸) شعر نمبر ۱۱ ہر نماز توں بعد تین مرتبہ پڑھن نال جائز ملازمت و حصول یقینی ہو جاندی اے۔
- (۱۹) شعر نمبر ۱۲۶ ہر نماز توں بعد پڑھن نال جائز تجارت و بیع نفع بخش ثابت ہوندا اے۔
- (۲۰) شعر نمبر ۱۴۷ ہر ویلے ورد کرنا بیالیہاں تے روگاں توں شفا دی ضمانت دیندا اے۔
- (۲۱) شعر نمبر ۱۵۶ جے کوئی طالب علم وضو کر کے یا راں مرتبہ پڑھ کے امتحان بیچ ہوے تے انشاء اللہ کامیاب ہووے گا۔
- (۲۲) شعر نمبر ۱۵۹ ہر نماز توں بعد بیچ مرتبہ پڑھدے رہن نال جائز منصب تے عہدہ حاصل ہووے گا۔ انشاء اللہ

مترجم و مؤلف

بَحْضُورِ رَبِّ الْعِزَّةِ

تو غنی از ہر دو عالم من فقیر روزِ محشر عذر ہائے من پذیر
یا اگر بینی حسابم ناگزیر از نگاہِ مُصْطَفٰی پناہاں بگیر
(اقبال)

بَحْضُورِ رسالتِ مآبِ

چوں بُصیرِی از تومی خواہم کشود تا بمن باز آید آں روزے کہ بود
مہر تو از عاصیاں افزوں تر است در خطا بخششی چو مہر مادر است
با پرستارانِ شب دارم ستیز باز روغنِ درِ چہ سراغ من بریز
(اقبال)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قصیدہ بزرگ

(عربی متن)

ہر مرتبہ شروع اور آخر میں یہ شعر پڑھیں

مَوْلَايَ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا اَبَدًا عَلٰی حَبِيْبِكَ خَيْرًا لِّخَلْقِ كُلِّهٖم

الفصل الاول

فِي ذِكْرِ عَشْرِ اَسْوَلِ اللّٰهِ ﷺ

اِمِنْ تَذَكُّرٍ جِرَابٍ اَبْدَى سَلَمٍ
مَزَجَتْ دَمْعًا جَرَى مِنْ مَّقْلَةٍ بَدَمٍ

اَمْ هَبَّتِ الرِّيحُ مِنْ تِلْقَاءِ كَاطِمَةٍ
اَوْ اَوْمَضَ الْبَرْقُ فِي الظُّلُمَاءِ مِنْ اِضْمٍ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قصیدہ بردہ

(پنجابی ترجمہ)

ہر مرتبہ شروع اور آخر میں یہ شعر پڑھیں

مَوْلَايَ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا اَبَدًا عَلٰی حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمْ

پہلی فصل

رسول پاکؐ دے عشق باے

ذی سلم دے آہنڈ گواہنڈوں چیتے آکے یاراں
کدھرے تیریاں ہنجاواں نوں نتیں کیتارت پھوہاراں

یا پے رت رواندے کاظمہ ولوں وار دے بڈے
یا بجلی دیاں کوہ اضم توں رات سمے چمکاراں

فَمَا لِعَيْنِكَ إِنْ قُلْتَ اكْفَاهِمَا
وَمَا لِقَلْبِكَ إِنْ قُلْتَ اسْتَفِقْ يَهُم

أَيَحْسَبُ الصَّبُّ أَنَّ الْحُبَّ مِنْكُمْ
مَا بَيْنَ مَنْسَجَمٍ مِنْهُ وَمُضْطَرِمٍ

لَوْلَا الْهَوَى لَمْ تَرْقُ دُمُوعًا عَلَى طَلَلٍ
وَلَا أَرَقْتَ لِذِكْرِ الْبَانِ وَالْعَلَمِ

فَكَيْفَ تُنْكِرُ حُبًّا بَعْدَ مَا شَهِدْتَ
بِهِ عَلَيْكَ عُدُولُ الدَّمْعِ وَالسَّقَمِ

وَأَثَبْتَ الْوَجْدَ خَطِيئَةً وَضَنِيَّ
مِثْلَ الْبَهَارِ عَلَى خَدَّيْكَ وَالْعَنَمِ

اکھیاں نوں کہیہ وگیاں بس بس اکھیاں بوہتیاں ورن
دل نوں کہیہ بن گتیاں ڈکیاں ہور وی حال بیماراں

عاشق دی ایہ بھل اے، کیوں عشق لکایاں لگے
اک پاسے دل بلدا دوجے پاسے اکھ پھوہاراں

نئیں جے عشق تے بیہوشیاں تے وکھرا کاہنوں روویں
بان، علم دیاں یاداں اندر کاہدیاں جاگن کاراں

کیوں عشق تھیں مُسکر ہوئیں! پکتیاں ہین گواہیاں
اک ہنیک دے دا دوجے ہنجو زار و زاراں

ضُعب تے گریے دو خط لیکے بھر غماں چہرے تے
رُرد گلاب جیہا اک، دوجا جیویں شاخ اناراں

نَعَمْ سَرَى طَيْفٌ مِّنْ أَهْوَى فَارَقْنِي
وَالْحُبُّ يَعْتَرِضُ اللَّذَّاتِ بِأَلَا لَمْ

يَا لَا تَهَيَّ فِي الْهَوَى الْعُذْرِيَّ مَعْدَرَةً
مِّنِّي إِلَيْكَ وَلَوْ أَنْصَفْتَ لَمْ تَلَمْ

عَدَّتْكَ حَالِي لَا سِرِّي بِمُسْتَتِرٍ
عَنِ الْوُشَاةِ وَلَا دَائِي بِمُنْحَسِمٍ

مَحْضَتَنِي النَّصْحَ لَكِنْ لَّسْتُ أَسْمَعُهُ
إِنَّ الْمُحِبَّ عَنِ الْعُذَالِ فِي صَمَمٍ

إِنِّي أَتَيْتُ نَصِيحَ الشَّيْبِ فِي عَذْلِي
وَالشَّيْبُ أَبْعَدُ فِي نَصْحٍ مِّنَ التُّهَمِ

سچ اے راتیں آن جگایا یاد کسے دہر دی
عشق ہمیشاں چہین گنوا کے دیندا درد کٹاراں

جے انصاف کریں تے ملاں کدی نہ بولی ماریں
ستی ورگے عشق شکنجے پھسایا عذر گزاراں

تیتھوں وی گل آگے اپڑی چُغلی خوراں توڑی
بھیت رہیا نہ گجھاتاں وی عشق نہ منے ہاراں

توں بے غرض نصیحت کیستی پر میں مُول نہ گولی
عاشق بولا ہُندانا صبح لکھ پے کرن پُکاراں

ضُغف بڑھاپے دی مَت وی نہ میرے دل نوں لگی
پیری تے نیں تہمت سجدی مینوں شرماں عاراں

الْفَصْلُ الثَّانِي

فِي التَّحَذِيرِ مِنَ هَوَى النَّفْسِ

فَإِنَّ أَمَّا رَقُ بِالسُّوءِ مَا أَثَعَطَتْ

مِنْ جَهْلِهَا بِنَذِيرِ الشَّيْبِ وَالْهَرَمِ

وَلَا أَعَدَّتْ مِنَ الْفِعْلِ الْجَمِيلِ قَرَى

ضَيْفِ الْمَرِيرِ أَسَى غَيْرِ مُحْتَشَمِ

دُوجی فصل

انسانی خواہشاں توں باز رہن باکے

بُریاںیاں ول دھکے مینوں جاہل نفس امارہ

پیری توں نئیں عبرت پھڑدا وانگ ذلیلاں خواراں

چنگے عملاں نال نہ کیتی سیوا گھر آئے دی

عمر پروہناں سرتے پر نہ رکھی نال وقاراں

لَوْ كُنْتُ أَعْلَمُ أَنِّي مَأْوَقَرُهُ!
كَمَتُّ سِرًّا بَدَا لِي مِنْهُ بِالْكَتْمِ

مَنْ لِي بِرَدِّ جَمَاحٍ مِنْ غَوَايَتِهَا
كَمَا يُرَدُّ جَمَاحُ الْخَيْلِ بِاللُّجَمِ

فَلَا تَرُمُ بِالْمَعَاصِي كَسْرَ شَهَوَاتِهَا
إِنَّ الطَّعَامَ يُقْوِي شَهْوَةَ النَّهْوِ

وَالنَّفْسُ كَالطِّفْلِ إِنْ تَهْمَلَهُ شَبَّ عَلَى
حُبِّ الرِّضَاعِ وَإِنْ تَقْطِمْهُ يَنْفَطِمِ

فَأَصْرِفْ هَوَاهَا وَحَازِرْ أَنْ تُؤَلِّيَهُ
إِنَّ الْهَوَى مَا تُؤَلِّي يَصْرِ أَوْ يَصِمِ

علم ہے ہُندا ایس پر وہنے دی نتیں آدر ہونی
وسے نال لکاندا بگیاں والے بھیت اُسراراں

کیہڑا میرے نفس وچھیرے نوں گراہیوں پھیرے
کیویں اتھرے گھوڑے نوں مُنہ گھت لگام کھلھاراں

چو کھے بھٹ گنا ہواں توں وی طبع کدی نہ ربتے
بھگتی اکھ کدی نہ رجدی بھاویں آؤن ڈکاراں

نفس اک اوہ دودھ پیندا بالک پیندیاں چڑھے جوانی
ویٹ نال چھڈائیے تے پھڈ سکدا بتری دھاراں

نفس نوں ہر نہ چاہڑیں بندیا ہے ایہ غالب آوے
یا ایہ جانوں لے جاندا یا گلی گلی پھٹکاراں

وَرَاعِيهَا وَهِيَ فِي الْأَعْمَالِ سَائِمَةٌ
وَإِنْ هِيَ اسْتَحَلَّتِ الْمَرْعَى فَلَاتِيْمٌ

كَوَحَّشَتْ لَذَّةَ الْمَرءِ قَاتِلَةً
مِنْ حَيْثُ لَمَّ يَدِرَانِ السَّمَّ فِي الدَّسَمِ

وَإِخْشَ الدَّسَائِسَ مِنْ جُوعٍ وَمِنْ شَبِيعٍ
فَرَبَّ مَخْصَصَةٍ شَرِّ مَنِ التُّخَمِ

وَأَسْتَفْرِغِ الدَّمَعَ مِنْ عَيْنٍ قَدْ اِمْتَلَأَتْ
مِنَ الْمَحَارِمِ وَالزَّمَّ حِمِيَةَ النَّدَمِ

وَخَالَفِ النَّفْسَ وَالشَّيْطَانَ وَاعْصِيهِمَا
وَإِنْ هُمَا مَحْضَاكَ النَّصْحَ فَاتَّهِمِ

عملاں دی رکھ اندر ایہنوں چسرویاں رکھ دھیانے
جے چسکورا ہو جائے تاں عملوں موڑ مہاراں

رُج سواد جو مانے ایہنے اوہ جاتاں دے قابل
تر لقمے نہیں زہر نوالے نہیں سن استنوں ساراں

رجیا ہووے یا ایہ بُھکھا ڈر ایہدے مکراں توں
یہہڑے پیٹوں اکثر مارو ڈاہڑی بُھکھ دیاں ماراں

اکھیاں وچ حرام نظارے دھو ہنجوآں دے پانی
عملاں تے ہونا دم دم پڑھ توں استغفار

نفس ابلیس دے لگ نہ پچھے روہ دوہاں توں باغی
بھاویں کیڑے دروی جاپن تاں وی وانگ عیاراں

وَلَا تَطْعُ مِنْهُمَا خَصْمًا وَلَا حَكَمًا
فَإِنَّتَ تَعْرِفُ كَيْدَ الْخَصْمِ وَالْحَكَمِ

أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ مِنْ قَوْلِي بِإِعْمَلِ
لَقَدْ نَسِيتُ بِهِ نَسْلًا لِذِي عَقْمٍ

أَمَرْتُكَ الْخَيْرَ لَكِنْ مَا أَتَمَرْتُ بِهِ
وَمَا اسْتَقَمْتُ فَمَا قَوْلِي لَكَ اسْتَقِمِ

وَلَا تَزَوَّدْتُ قَبْلَ الْمَوْتِ نَافِلَةً
وَلَمْ أَصِلْ سِوَى فَرَضٍ وَلَمْ أَصِرْ

نفس، ابلیس دی نہ مَن بھاویں اک دشمن اک قاضی
قاضی تے دشمن دیاں توں وی ڈاہڑیاں جانیں کاراں

رب بچائے اوہدے توں جو قول عمل دے باہجوں
بانجھ نوں اکھاں بالاں والی جے ایہ گل ستاراں

تینوں امر بھلے دا کیستا، آپے امر نہ منیا
کیویں جادو کرن کسے تے انج دیاں گفتاراں

موت فنا دی رہ دا توشہ نفل نہ بنئے پلے
فرض نمازاں روڑے باہجوں ہو رہ نہ سریاں کاراں

الفصل الثالث

فِي مَكِّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

ظَلَمْتُ سُنَّةَ مَنْ أَحْيَا الظُّلَامَ إِلَى
أَنْ أَشْتُكَ قَدَمَاهُ الضَّرَمِ وَرَمِ

وَشَدَّ مِنْ سَعْيٍ أَحْشَاءَهُ وَطَوَى
تَحْتَ الْحِجَابَةِ كَشْحًا مُتَرَفَ الْآدَمِ

یہی فصل

رسول پاک دی مدح وچ

پاک نبی دی سنت تے میں ظلم کمایا، ترکوں
وچ قیام اللیل دے پیریں ورم پئے سرکاراں

پاک شکم تے پتھر بندھ کے جتنے بھکھ ورائی
پاک شکم وی اوس نبی داجیہڑا ناز نگاراں

وَرَاوَدَتْهُ الْجِبَالُ الشُّمُّ مِنْ ذَهَبٍ
عَنْ نَفْسِهِ فَأَرَاهَا أَيَّمَا شَمَمِ

وَكَدَّتْ زُهْدَهُ فِيهَا ضَرُورَتُهُ
إِنَّ الضَّرُورَةَ لَا تَعْدُوا عَلَى الْعِصَمِ

وَكَيْفَ تَدْعُو إِلَى الدُّنْيَا ضَرُورَةٌ مِنْ
لَوْلَاهُ لَمُوتُ خُرْجِ الدُّنْيَا مِنَ الْعَدَمِ

مُحَمَّدٌ سَيِّدُ الْكَوْنَيْنِ وَالثَّقَلَيْنِ
وَالْفَرِيقَيْنِ مِنْ عَرَبٍ وَمِنْ عَجَمِ

نَبِيُّنَا الْأَمْرُ النَّاهِي فَلَا أَحَدٌ
أَبَرَّ فِي قَوْلٍ لَا يَمْنُهُ وَلَا نَعَمَ

بن بن سیونا اُچّ پہاڑاں ڈلھکاں لکھ وکھائیاں
اُچّیاں بے پرواہیاں والے تکیا نہ اک واراں

زُہد عبادت پُختہ کیلتے گھر دیاں لوڑاں تھوڑاں
تقوے تے نیئیں غالب آئیاں تھوڑاں گھر سرداراں

جگ دی حاجت کیویں اوہنوں دُنیا دے وُل کچھ دی
جس دی خاطر دُنیا تے سبھ ہوئیاں پیداواراں

دو جگ دا سردار مُحمّدؐ، جن، آدم تے سایہ
عرب، عجم سرداری تھتے کر دے موج بہاراں

سچّا آمر، سچّا ناہی، پاک نبیؐ بن کیہڑا
”ہاں“ وی سچّی، ”نہ“ وی سچّی، سچّے قول قراراں

هُوَ الْحَبِيبُ الَّذِي تَرَجَّى شَفَاعَتَهُ
لِكُلِّ هَوٍّ مِنْ الْأَهْوَالِ مُقْتَحِمٍ

دَعَا إِلَى اللَّهِ فَالْمُسْتَسْكُونُ بِهِ
مُسْتَمْسِكُونَ بِحَبْلِ غَيْرِ مَنْفَصِمٍ

فَاقَ النَّبِيِّينَ فِي خَلْقٍ وَفِي خُلُقٍ
وَلَمْ يَدَانُوهُ فِي عِلْمٍ وَلَا كَرَمٍ

وَكُلُّهُمْ مِنْ رَّسُولِ اللَّهِ مُلْتَمِسٍ
غَرْفًا مِنَ الْبَحْرِ أَوْ شِفَاءً مِنَ الدِّيمِ

وَوَاقِفُونَ لَدَيْهِ عِنْدَ حَدِّهِمْ
مِنْ نَقْطَةِ الْعِلْمِ وَمِنْ شَكْلَةِ الْحَكَمِ

اوہو پاک حبیب جہدے توں آس شفاعت والی
رکھی سختیاں بھیراں اندر اوہدیاں خدمت گاراں

دین دے پاسے سدیا اوہنے تاں جے پہلا پھڑپھڑیے
جنتاں رستی گھٹ کے پھڑلئی فیر نہ ٹٹیاں تاراں

خُلُق تے خلقت اندر سوہنا گل بنیاں توں اُتے
علم، کرم دے پلڑے اندر نہیں کوئی اُسے بھاراں

منگن نبی، رسول اللہ دے خُلُق سمندروں چٹو
ابر کرم دے پانی توں گھٹ منگدے رہن ہزاراں

وِج درگاہ رسالت نبیاں اپنی حد پہچانی
علم دے نقطے یا حکمت دیاں زیریاں زباناں ہاراں

فَهُوَ الَّذِي تَرْمَعُنَا وَصُورَتُهُ

ثُمَّ اصْطَفَاهُ حَبِيبًا بَارِئُ النَّسَمِ

مُنَزَّهُ عَنْ شَرِيكِ فِي مَحَاسِنِهِ

فَجَوْهَرُ الْحُسْنِ فِيهِ غَيْرُ مُنْقَسِمٍ

دَعَا مَا ادَّعَتْهُ النَّصَارَى فِي نَبِيِّهِمْ

وَأَحْكُمُ بِمَا شِئْتَ مَذْحَافِيهِ وَاحْتِكُمُ

فَانْسَبْ إِلَى ذَاتِهِ مَا شِئْتَ مِنْ شَرَفٍ

وَانْسَبْ إِلَى قَدْرِهِ مَا شِئْتَ مِنْ عِظَمٍ

فَإِنَّ فَضْلَ رَسُولِ اللَّهِ لَيْسَ لَهُ

حَدٌّ فَيَعْرِبُ عَنْهُ نَاطِقٌ بِفَمٍ

کیہ باطن کیہ ظاہر اوہدے ہیں کمالِ تمای
خالقِ فیرِ حبیب اک چُنیا چھڈ کے لکھ ہزاراں

اوہدے پاک محاسنِ اندر نہیں کوئی اُسدا سیری
اوہدے حسنِ دا جوہر وندیا جائے نہ زہبِ رال^{۱۲}

قومِ نصاریٰ جیہڑا دعویٰ کیستا عیسے بارے
اوہنوں چھڈ کے سب کچھ لکھ دے صفتِ ثنا سرکاراں

اوہدی ذاتِ نوں سبھ وڈیاںیاں کر نذرانے شرفوں
اوہدے رُتبے نوں سبھ وارا تعظیمی مقداراں

پاک رسولِ دیاں صفتاں دا نتیں کوئی حد کنارا
حشراں تہیکر کردا رتبے کوئی مٹھے مٹہ گفاراں

لَوْنًا سَبَتَ قَدْرَهُ أَيَاكُهُ عِظْمًا
أَحْيَا اسْمُهُ حِينَ يَدْعَى دَارِسَ الرِّمَمِ

لَمْ يَمْتَحِنَّا بِمَا تَعَيَّى الْعُقُولُ بِهِ
حِرْصًا عَلَيْنَا فَلَمْ نَرْتَبْ وَلَمْ نَنْهَمِ

أَعَى الْوَرَايَ فَهُمْ مَعْنَاهُ فَلَيْسَ يُرَى
لِلْقُرْبِ وَالْبُعْدِ فِيهِ غَيْرُ مَنْفَحِمِ

كَالشَّمْسِ تَظْهَرُ لِلْعَيْنَيْنِ مِنْ بَعْدِ
صَغِيرَةٍ وَتَكِلُ الظَّرْفُ مِنْ أَمَمِ

وَكَيْفَ يَدْرِكُ فِي الدُّنْيَا حَقِيقَتَهُ
قَوْمٌ نِيَامٌ تَسْلَوْنَ عَنْهُ بِالْحُلُمِ

جے کر اپنی عظمت بیڑے اوہ اعجاز و کھاندا
 ٹرن کرنگ جے آج وی اوہا ناں لے کے سد ماراں

پایا نہ آزمیشیں جتھوں بارے عقل و چہاری
 وردی نے نہ سٹیا سانوں وہم شہے دیاں غاراں

جگ دے سارے کھوجی اوہدے سارے تیک نہ آپڑے
 نیڑے دُوروں سارے عاجز سارے وانگ لاچاراں

اوہدی ذات چمکدا سورج دُوروں نکٹا بچاپے
 اکھیاں اُنھیاں ہون جے نیڑے ہون ذرا چمکاراں

جگ وچ کوئی کیویں اوہدی اصل حقیقت جانے
 جتھے خلقت، غفلت اندرستی نیں نہاراں

فَمَبْلَغُ الْعِلْمِ فِيهِ أَنَّهٗ بَشَرٌ
وَأَنَّهٗ خَيْرُ خَلْقٍ اللَّهُ كُلِّهِمْ

وَكُلِّ أَمِيٍّ أَتَى الرُّسُلَ الْكَرَامَ بِهَا
فَإِنَّمَا اتَّصَلَتْ مِنْ نَوْمِهِ بِهِمْ

فَإِنَّهُ شَمْسٌ فَضْلٍ هُمْ كَوَاكِبُهَا
يُظْهِرُنَ أَنْوَارَهَا لِلنَّاسِ فِي الظُّلَمِ

حَتَّى إِذَا طَلَعَتْ فِي الْكَوْنِ عَمَّ هَذَا
هَا الْعَالَمِينَ وَاحِيَتْ سَائِرَ الْأُمَمِ

أَكْرَمُ بِخَلْقِ نَبِيِّ زَانَهُ خُلُقٍ
بِالْحُسْنِ مُشْتَمِلٍ بِالْبِشْرِ مُتَّسِمٍ

ساڈے علم دی وڈی پھال اے بشر نبی نوں کیتے
اوہ پر محسوس قاتال وچوں افضل گل اخیاراں

اپنیاں توماں وے بنیاں جو اعجاز لیاندے
کیتے اوہ بخشیش نبی دے نور دیاں انواراں

اوہ اک شمس فضیلت والا، ہو رہی سمھتاے
راتاں اندر راہ دکھائی جتھاں دے انواراں

اوہ جد شمس فضیلت چڑھیا ازبوں جھم جھم کوا
گل اُمتاں نوں مہر حیات دے گیتاں چمکاراں

صورت کیڈی سوہنی اُتوں سیرت کیڈی سوہنی
چہرے دا پھل کھڑیا کھڑیاں ہر پاسے گلزاراں

كَالزَّهْرِ فِي تَرْفٍ وَالْبَدْرِ فِي شَرْفٍ
وَالْبَحْرِ فِي كَرَمٍ وَالْدَّهْرِ فِي هِمَمٍ

كَأَنَّهُ وَهُوَ فَرْدٌ فِي جَلَالَتِهِ
فِي عُسْكَرٍ حِينَ تَلْقَاهُ وَفِي حَشَمٍ

كَأَنَّمَا اللُّؤْلُؤُ الْمَكْنُونُ فِي صَدْفٍ
مِنْ مَعْدِنٍ مُنْطَقٍ مِنْهُ وَمُبْتَسَمٍ

لَا طِيبَ يَعْدِلُ تَرْبًا ضَرَّاعُظَمَهُ
طَوْبُ لِمَنْتَشِقٍ مِنْهُ وَمَلَّتْكُمْ

پُھل گلاب جیہا اوہ سبجرا چودھویں دا چن شرفوں
 سخی سمندر ورگا، ہمتاں ہر دم بانجھ تھاراں

تن تہا وی اوہا رُعب جلال نہ بھلیا جائے
 تن تہا وی جا پے جیویں شکر لکھ ہزاراں

وند مبارک جیویں موتی ڈلھکن سپ دے اندر
 بشری بول تبسم کلیاں معدن مکھ گفتاراں

جس دے اندر جسم اوہ مٹی ودھ کستوری نالوں
 جنتاں سنگیا جنتاں چمپا لکھ مبارک یاراں

الفصل الرابع

في مولد النبي ﷺ صلى الله عليه وسلم

أَبَانَ مَوْلِدَهُ عَنْ طَيْبِ عُنْصَرِهِ
يَا طَيْبَ مَبْتَدَأٍ مِنْهُ وَمَخْتَمٍ

يَوْمَ تَفَرَّسَ فِيهِ الْفَرَسُ أَنَّهُوَ
قَدْ أَنْذَرُوا بِحُلُولِ الْبُؤْسِ وَالنِّقَمِ

وَبَاتَ أَيُّوَانُ كِسْرَى وَهُوَ مُنْصَدِعٌ
كَشْمَلِ أَصْحَابِ كِسْرَى غَيْرِ مُلْتَمِعِ

پوتھی فصل

نبی پاک دی ولادت بارے

چتھے جنم لیا اُس گھر نے مہک بدن دی ونڈی
روضہ تے میلاد مبارک، مہکاں تے انواراں

اُس دن نال فراست جاتا فارس دے وسینکاں
خوف عذاب دیاں آج اوہناں دے سرلتھیاں ڈاراں

کسری دے محلاں نوں جھوٹے نال دراڑاں پٹیاں
کھنڈیاں فوجاں فیر نہ جھڑیاں نہ جڑیاں دیواراں

قصيدہ برزخہ
عربی متن
٦٣
وَالنَّارُ خَامِدَةٌ الْأَنْفَاسِ مِنْ أَسْفٍ
عَلَيْهِ وَالنَّهْرُ سَاهِي الْعَيْنِ مِنْ سَدَمٍ

٦٤
وَسَاءَ سَاوَةٌ أَنْ غَاضَتْ بِحَيْرَتِهَا
وَرَدَّ وَارِدُهَا بِالْغَيْظِ حِينَ ظَمَ

٦٥
كَانَ بِالنَّارِ مَا بِالْمَاءِ مِنْ بَلَلٍ
حُزْنًا وَبِالْهَاءِ مَا بِالنَّارِ مِنْ ضَرَمٍ

٦٦
وَالْجِنُّ تَهْتِفُ وَالْأَنْوَارُ سَاطِعَةٌ
وَالْحَقُّ يَظْهَرُ مِنْ مَعْنَى وَمِنْ كَلِمٍ

٦٧
عَمُوا وَصَبُّوا فَأَعْلَانُ الْبَشَائِرِ لَمْ
تُسْمَعْ وَبَارِقَةٌ الْإِنْذَارِ لَمْ تُشْمَعْ

آتشکدیاں اندر اگاں ٹھنڈے ساء لے بُجھیاں
وگدی نہرنوں روہڑاں بھلیاں، جم گئیاں رفتاراں

ساوے والیاں دے ساء سکے ویکھ کے سُکا دریا
مڑ ترہائے گھرنوں آئے حالی ہتھ ہزاراں

غم دی اک وچ اک پانی توں غم لے کے ٹھڑ بھجی
پانی اک توں لے کے سیکا اڈیا وانگ بُھاراں

جن بشارت دیندے پھردے چمکیا نور نبی دا
حق اظہار تھیا قرآنوں، حق وحی گفتاراں

اَنخے بولے نہ سُن سکے جنت دی خوشخبری
ویکھ نہ سکے خوب ڈراندی برق دیاں چمکاراں

مِنْ بَعْدِ مَا اخْبَرَ الْأَقْوَامَ كَاهِنُهُمْ
بِأَنَّ دِينَهُمُ الْمَعْجُجَ لَوْ يَقُومُ

وَبَعْدَ مَا عَاينُوا فِي الْأُفُقِ مِنْ شُهْبٍ
مُنْقِضَةٍ وَفُقَ مَا فِي الْأَرْضِ مِنْ صَنَمٍ

حَتَّى غَدَا عَنْ طَرِيقِ الْوَحْيِ مِنْهُمْ
مِنَ الشَّيَاطِينِ يَقْفُوا إِشْرَ مِنْهُمْ

كَأَنَّهُمْ هَرَبًا أَبْطَالُ أَبْرَهَةَ
أَوْ عُسْكَرًا بِالْحَصَى مِنْ رَأْحَتِهِ رَمَ

نَبَذَ بِهِ بَعْدَ تَسْيِحِ بَيْطْنِهِمَا
نَبَذَ الْمَسِيحَ مِنْ أَحْشَاءِ مَلْتَقِمِ

کاہن خبراں دیندے رہتے پر قوماں نے نہ سُنیاں
کچیاں ڈنگیاں دھرم دیاں ہُن ڈھیہ چلیاں دیواراں

عرشوں ٹنڈے تارے ڈگ ڈگ شیطاناں سر قجے
مُنہ پر نے بُت ویکھے تاں وی منیاں نتیں نیں ہاراں

اسمانوں شیطانی مُخبر رہواں چھڈ کے نئے
جیویں ہارے شکر بھجے کھا میدانوں ماراں

ایزہ والیاں فوجاں وانگوں شیطاناں کھٹ لائی
مُٹھ کسکریاں کھا کے جیویں نستی فوج کھاراں

تسبی پڑھدیاں روڑاں دی مُٹھ حضرت اِنج وگائی
نکلیا یونس مچھلی پیٹوں پڑھدا استغفاراں

الفصل الخامس

فِي زَكَاةٍ مِنْ رَبِّكَ وَتَبَارَكَ الَّذِي عَلَى سُلْطَانٍ

جَاءَتْ لِدَعْوَتِهِ الْأَشْجَارُ سَاجِدَةً
تَمْشِي إِلَىٰ يَدِ سَاقٍ بِأَقْدَمِ

كَأَنَّمَا سَطَرَتْ سَطْرًا لَمَّا كَتَبَتْ
فُرُوعُهَا مِنْ بَدِيعِ الْخَطِّ فِي اللَّقَمِ

پنجویں فصل

رَسُولِ پاکِ دِی دَعْوَتِ مُبارکِ بارے

رُکھّاں نوں سدھاری حضرت، سجدہ کر دے آتے
بن پیراں پتیاں تے اپڑے خدمت وِچ سرکاراں

دھرتی دی تختی تے رُکھّاں خوشخط سطرّاں لکھیاں
شاخاں وصفِ نبیؐ دے لیکے سو بنے خطِ گلزاراں

مِثْلُ الْغَمَامَةِ أَثَى سَارَ سَائِرَةٌ
تَقِيهِ حَرَّ وَطِيسٍ لِلَّهِ جِرْحَى

أَقْسَمْتُ بِالْقَمَرِ الْمُنْشَقِّ أَنْ لَهْ
مِنْ قَلْبِهِ ذَنْبَةٌ مَبْرُورَةٌ الْقَسَمِ

وَمَا حَوَى الْغَارُ مِنْ خَيْرٍ وَ مِنْ كَرَمٍ
وَكُلُّ طَرْفٍ مِنَ الْكُفَّارِ عَنْهُ عَمٍ

فَالصِّدْقُ فِي الْغَارِ وَالصِّدِّيقُ لَمْ يَرَا
وَهُمْ يَقُولُونَ مَا بِالْغَارِ مِنْ أَرَمٍ

ظَنُّوا الْحَمَامَ وَظَنُّوا عَنْكَ بَوْتَ عَلَى
خَيْرِ الْبَرِيَّةِ لَمْ تَنْجُ وَلَمْ تَحْمِ

بدلی دی چھاں رہندی ہر تے جتھے حضرت جانے
تاں جے بلدیاں شکر دوہراں نہ کچھ دین آزاراں

اوسے جن دی سو نہ کہ اکھاں دو ٹوٹے جو ہویا
قلب نبی تھیں لے رُشنایاں ہتھی قسم پکاراں

افضل اکرم پاک نبی نوں غار لکویا بکلی
کافر انھیاں کتیاں وانگوں تھکے ڈھونڈھ شکاراں

غار اندر صدیق تے صادق ویکھ نہ سکيا کوئی
اکھن ایتھے نہیں کوئی آیا! سوچ لیا کفاراں

لان گوڑ کہ جے اوہ "خیر بریہ" جاندا غاے
کویں کبوتر آٹھے دیندا! مکڑی تن دی تاراں

وَقَايَةُ اللَّهِ أَغْنَتْ عَنْ مُضَاعَفَةِ
مِّنَ الذَّرْوَعِ وَعَنْ عَالٍ مِّنَ الْأَطْمِ

مَا سَا مَنِي الدَّهْرِ ضِيْمًا وَاسْتَجَرْتُ بِهِ
إِلَّا وَنِلْتُ جَوَارٍ مِّنْهُ لَوْ يُضْمُ

وَلَا التَّمَسُّتُ غِنَى الدَّارَيْنِ مِنْ يَدِهِ
إِلَّا اسْتَلَمْتُ النَّدَى مِنْ خَيْرِ مُسْتَلَمِ

لَا تُنْكِرِ الْوَحْيَ مِنْ رُّؤْيَاهُ إِنَّ لَهُ
قَلْبًا إِذَا نَامَتْ الْعَيْنَانِ لَوَيْنُمُ

فَذَاكَ حِينَ بُلُوغٍ مِنْ نُبُوَّتِهِ
فَلَيْسَ يَنْكُرُ فِيهِ حَالُ مُحْتَلِمِ

اوہناں دی رب پتے سائیں اِنج حفاظت کیتی
رہتی نہ حاجت ڈھالاں دی نہ حاجت کوٹ حصاراں

ویلے جدوں ستایا مینوں، لئی پناہ حضور وں
ہلیا قُرب تے دُور بلائیں، ہو گئیاں چُٹکاراں

دو جگ دی نہ دولت منگی مُونہوں اوس سخی توں
سوہنے ہتھ سخی بخشیشاں ہوئیاں باہجھ شماراں

ہو نہ مُنکر اوس وحی دا خواب اندر جو آئی
اکھیاں سون جے آپ دیاں، دل سوندا نیں زہناراں

جدوں نبوت چڑھی بلوغت سچیاں خواہاں آئیاں
عاقل دے بالغ سُنے توں کون کرے انکاراں

تَبَارَكَ اللَّهُ مَا وَحَى بِمُكْتَسِبٍ
وَلَا نَبِيٍّ عَلَى غَيْبٍ يُمْتَنِّهِمْ

آيَاتُهُ الْغُرْلَا يَخْفَى عَلَى أَحَدٍ
بِدُونِهَا الْعَدْلُ بَيْنَ النَّاسِ لَوْ يَقُومُ

كَمَا اِبْرَأَتْ وَصَبَا بِاللَّمْسِ رَاحَتُهُ
وَاطْلَقَتْ اَرْبَاً مِّنْ رَّبْقَةِ اللَّحْمِ

وَاحْتِ السَّنَةِ الشَّهْبَاءِ دَعْوَتُهُ
حَتَّى حَكَتْ غُرَّةً فِي الْأَعَصْرِ الدَّهْمِ

بِعَارِضٍ جَادٍ أَوْ خَلَّتِ الْبِطَاحُ بِهَا
صَيْباً مِّنَ الْيَمِّ أَوْ سَيْلاً مِّنَ الْعَرَمِ

رب دی ذات مبارک جانے وحی نہ بدی کیوں
غیب نبیؐ تے نہیں کوئی تہمت پتیاں سبھ اخباراں

۱۶

اوہدے سبھ اعجاز چمکدے نہیں اکھیاں توں اوہلے
جتھاں یاہجوں عدل نہ ہستہ قائم فیج سنساراں

۱۷

بیماراں دے روگ گوائے ہتھ شفا دا دھر کے
جھل گلاویں توں مُحتاجاں پا لئیاں چھٹکاراں

۱۸

اک دُعا ئے کاک ورے نوں بارش نال بجایا
اگلے پشلے تھیریاں اندر ایس ورے چمکاراں

۱۹

کال سمے نوں اکو بدلی روہڑ کے لے گئی نالے
اکو پھانڈے جل تھل ہوئی، شوکن ندی جھلھاراں

الفصل السادس

في ذكر شرف القرآن

دَعْنِي وَوَصِفِي آيَاتِ لَّهِ ظَهَرَتْ
ظُهُورُ نَارِ الْقُدْرَةِ لَيْلًا عَلَى عِلْمِ

فَالدَّرُّ يَزِدُّهُ حُسْنًا وَهُوَ مُنْتَظَمٌ
وَلَيْسَ يَنْقُصُ قَدْرًا غَيْرَ مُنْتَظَمٍ

چھیویں فصل

قرآن پاک دے شرف بائے

معجزیاں دی صفت کرن دے! جیہڑے ظاہر ہوئے
جیوں مہانی اگ پہاڑیں راتیں دے لشکاراں

لڑیوں باہر جے موتی ہوئے تاں وی قدر نہ گھٹدی
دُون سوایا ڈلکے جے کر آن پُڑپے باراں

فَمَا تَطَاوَلُ أَمَالِ الْمَدِيحِ إِلَى
مَا فِيهِ مِنْ كَرَمِ الْأَخْلَاقِ وَالشَّيْمِ

آيَاتُ حَقٍّ مِنَ الرَّحْمَنِ مُحَدَّثَةٌ
قَدِيمَةٌ صِفَةُ الْمَوْصُوفِ بِالْقَدَمِ

لَمْ تَقْتَرِنْ بِزَمَانٍ وَهِيَ تُخْبِرُنَا
عَنِ الْمَعَادِ وَعَنْ عَادٍ وَعَنْ إِرَمِ

دَامَتْ لَدَيْنَا فَفَاقَتْ كُلَّ مُعْجَزَةٍ
مِنَ النَّبِيِّينَ إِذْ جَاءَتْ وَلَمْ تَدْمِ

مُحْكَمَاتٍ فَمَا يَبْقَيْنَ مِنْ شَبِّهِ
لِذِي شَقَاقٍ وَلَا يَبْغَيْنَ مِنْ حَكَمِ

کر کر لمتی دھون نبی دیاں صفتاں توں پیا آپڑیں
اوہدے حُلقِ کرم دی ٹیشی آپڑن مشکل کاراں

رَب رحمان جو آیتاں گھلیاں، بیشک حادثِ لفظوں
صفتِ قدیمی وانگ قدیمی معنیاں دے عبا ران

عاد، معاد، اِرم دے قصے کہن آیاتِ الہی
نیڑے توں نئیں، اگلیاں پشلیاں ساریاں دین اخباراں

ایہ قرآنِ اعجازِ معلّٰی نال ہمیشاں ساڈے
نبیاں دے اعجاز نہ رہے جو کیتے مُعجز کاراں

محکم سبھ آیاتِ الہی شکِ شبہ نئیں بھوراہ
ایہ خودِ منصفِ محکم ایستے ثالثِ نئیں درکاراں

مَا حُورِبَتْ قَطُّ إِلَّا عَادَ مِنْ حَرْبٍ
أَعْدَى الْأَعَادِي إِلَيْهَا مُلْقَى السَّلَامِ

رَدَّتْ بَلَاغَتُهَا دَعْوَى مُعَارِضِهَا
رَدَّ الْغَيُورِ يَدَ الْجَانِي عَنِ الْحَرَمِ

لَهَا مَعَانِ كَمَوْجِ الْبَحْرِ فِي مَدَدٍ
وَفَوْقَ جَوْهَرِهِ فِي الْحُسْنِ وَالْقِيمِ

فَمَا تُعَدُّ وَلَا تُحْصَى عَجَائِبُهَا
وَلَا تُسَامَرُ عَلَى الْإِكْثَارِ بِالسَّامِ

قَرَّتْ بِهَا عَيْنُ قَارِيهَا فَقُلْتُ لَهُ
لَقَدْ ظَفَرْتَ بِحَبْلِ اللَّهِ فَاغْتَصِمِ

ڈاڈے دشمن وی نہ کیستی جنگ آیات مقابل
جے لڑیا تے مول نہ اڑیا، مَنیاں آخر ہاراں

ایہ قرآن بلاغت بھریا، دعوے دُور ہٹاندا
جیویں غیور بچاندے غیراں کولوں پردہ داراں

روح آیات الہی معنے جیویں دریائی پھلاں
حُسن تے قیمت اندر موتی نہیں ایہناں دے بھاراں

لا تعداد عجائب تاں وی پڑھدیاں طبع نہ رجمی
جیویں جیویں پڑھیتے آون نطارے کھٹن بھیت اسرار

پڑھ آیات الہی قاری اکیاں نوں جد ٹھارے
ترگیوں بندیا! پھڑ جیل اللہ! ایہو عرض گزاراں

إِنْ تَتْلُهَا خَيْفَةً مِّنْ حَرِّ نَّارٍ لَّظَى
أَطْفَاتٍ حَرَّ لَّظَى مِنْ وَرْدِهَا الشَّبِمْ

كَأَنَّهَا الْحَوْضُ تَبَيَّضُ الْوُجُوهُ بِهِ
مِنَ الْعَصَاةِ وَقَدْ جَاءُوهُ كَالْحَمَمِ

وَكَا الصِّرَاطِ وَكَالْمِيزَانِ مَعْدَلَةً
فَالْقِسْطُ مِنْ غَيْرِهَا فِي النَّاسِ لَوْ يَقُومُ

لَا تَعْجَبَنَّ لِحُسُودِ رَّاحٍ يَنْكِرُهَا
تَجَاهِلًا وَهُوَ عَيْنُ الْحَادِقِ الْفَهِمِ

قَدْ تَنْكِرُ الْعَيْنُ ضَوْءَ الشَّمْسِ مِنْ رَمْدٍ
وَيَنْكِرُ الْفَوْطَعُ الْمَاءَ مِنْ سَقَمٍ

جے دوزخ دی اگ توں ڈروا پڑھیں کلامِ الہی
ایہدے ٹھنڈے سوئے ٹھارن بلدیاں دوزخ ناراں

ایہ آیاتِ الہی جیویں کوثر و گدیاں نہراں
تاری لایاں چن چمکن منہ کالے او گنہاراں

عدل انصاف دیاں میزانناں ایہ آیاتِ الہی
ایہناں باہج نہ جگ تے ہندیاں عدل دیاں پرکاراں

حاسد جے دانستہ مُنکر ہووے پاک وحی دا
ذرا تعجب نہ کر اُتے انجبدیاں انکاراں

بُجھی اکھ ہمیشاں سورج و کیمن توں انکاری
پانی دا نہ ذیقہ دسی کدی زبان بیماراں

الفصل السابع

في ذكر معراج النبي ﷺ

يَا خَيْرَ مَنْ يَمُّرُ الْعَافُونَ سَاحَتَهُ
سَعِيًّا وَفَوْقَ مَتُونِ الْأَنْيُقِ الرَّسَمِ

وَمَنْ هُوَ الْأَيَّةُ الْكُبْرَى لِمُعْتَبِرٍ
وَمَنْ هُوَ النِّعْمَةُ الْعُظْمَى لِمُغْتَنِمِ

سَرَّيْتُ مِنْ حَرَمٍ لَيْلًا إِلَى حَرَمٍ
كَمَا سَرَى الْبَدْرُ فِي دَاجٍ مِنَ الظُّلَمِ

ستویں فصل

حضور پاکؐ دی معراج بائے

اوہ سخیایاں دا سخی جدھے توں حاجت منگن کیتے
واگاں چائیاں اوہدے گھرنوں دکھیا شتر اسواراں

کیہڑی ذات ہے آیت کبراٰی منصف مومن کیتے
کیہڑی ذات ہے نعمت عظمیٰ اندر قدر شماراں

مکتے توں لے اقصیٰ توڑی کیتی سیراک راتے
چودھویں دا چن سیراں کردا جیویں وچ اندھیاراں

وَبِتَّ تَرْقَى إِلَى أَنْ يَنْزِلَتْ مَنْزِلَةً
مِنْ قَابِ قَوْسَيْنِ لَمْ تَدْرِكْ وَلَمْ تَرْمِ

وَقَدْ مَتَّكَ جَمِيعُ الْأَنْبِيَاءِ بِهَا
وَالرُّسُلِ تَقْدِيمَ مَخْدُومٍ عَلَى خَدَمِ

وَأَنْتَ تَخْتَرِقُ السَّبْعَ الطَّبَاقَ بِهِمْ
فِي مُوَكَّبٍ كُنْتَ فِيهِ صَاحِبَ الْعِلْمِ

حَتَّى إِذَا لَمْ تَدْعُ شَأْنًا وَمُسْتَبَقٍ
مِنَ الدُّنْيَا وَلَا مَرْقَى لِمُسْتَنِمٍ

خَفَضْتَ كُلَّ مَقَامٍ بِإِلْضَافَةٍ إِذْ
نُودِيتَ بِالرَّفْعِ بِمِثْلِ الْمُفْرَدِ الْعِلْمِ

اوتھے اُڑے راتیں جتھے انس ملک نہ اُڑن
اوہ قَابِ قَوْسین نہ اُڑن جتھے فکر افکاراں

کُلِ نبیاں دے اگے سرورِ پیش امام کھوتے
پچھے پڑھن نماز کھوتے مُرسل بنّہ قطاراں

پیرے ست افلاک تِساں نے ہوشکر دے موہری
پچھے فوج ملائکاں نبیاں جویں جلوسِ اسواراں

آخر حضرت اوتھے اُڑے جتھے حد تک جاندی
ایڈے قُرب نوں کیہڑا اُڑے مارن فکر افکاراں

کُلِ نبیاں دے اُپے رُتبے نبیوں جاپن لگے
نیڑے آجا! نیڑے آجا! ہوتیاں جَدن پیکاراں

كَيْمَا تَفُوزَ بِوَصْلِ آيٍ مُّسْتَتِرٍ
عَنِ الْعُيُونِ وَسِرِّ آيٍ مُّكْتَمِرٍ

فَخُزَّتْ كُلُّ فِخَارٍ غَيْرَ مُشْتَرَكٍ
وَجُزَّتْ كُلُّ مَقَامٍ غَيْرَ مُزْدَحَمٍ

وَجَلَّ مَقْدَارُ مَا أُؤَلِّتَ مِنْ رُتَبٍ
وَعَزَّ إِدْرَاكُ مَا أُؤَلِّتَ مِنْ نَعَمٍ

بُشْرَى لَنَا مَعَشَرَ الْإِسْلَامِ إِنَّ لَنَا
مِنَ الْعِنَايَةِ رُكْنًا غَيْرَ مَهْدَمٍ

لَمَّا دَعَى اللَّهُ دَاعِيَنَا لِطَاعَتِهِ
بِأَكْرَمِ الرُّسُلِ كُنَّا أَكْرَمَ الْأُمَمِ

تاں جے وصلِ الہی ہووے مخلوقاں توں اہلے
حضرتِ باہج نہ کوئی جانے حق دے بھیت اُسراراں

کُل فضائل آپ نے جھولی پائے شریکت باہجوں
کُل منازل طے کر اپڑے وِج بے نام دیاراں

جیہڑے رُتبے طے حضوروں وڈیاں شانناں والے
جو جو نعمت لیسھی، عقلوں باہر نیں سبھ مقداراں

کلمہ گوواں نوں خوشخبری! رحمت دوہیں جہانیں
پُختہ دین ستون شریعت ڈگن نیں زہاراں

دین دے پاسے سدیا سانوں اوس رسول ربانے
اُمّت، خیر اُمّت تے آپے افضل کُل اُخیاراں

الفصل الثامن

وَذِكْرُ جِهَادِ النَّبِيِّ ﷺ

رَأَيْتُ قُلُوبَ الْعِدَايَ أَنْبَاءَ بَعْثِهِ
كَنْبَاءٍ أَجْفَلَتْ غَفْلًا مِّنَ الْغَنَمِ

مَا زَالَ يَلْقَاهُمْ فِي كُلِّ مَعْتَرِكٍ
حَتَّىٰ حَكَّوْا بِأَلْقِنَا لَحْمًا عَلَىٰ وَضْمِ

اٹھویں فصل

حضور پاکؐ دے جہاد باے

بعثت والیاں خبراں سُن کے ویریاں دے دل کنبے
غافل بھیڑاں ڈردیاں جیویں سُن کے شینہہ لکاراں

ہر میدانے حضرتؐ کیستی جنگ سپاہوں اگے
نیزے، وانگ کسانیاں ٹوٹے کر دے سبے کفاراں

وَدَّوَالْفِرَارَ فَكَادُوا يَغْبِطُونَ بِهِ
أَسْلَاءَ شَالَتْ مَعَ الْعِقْبَانِ وَالرُّحْمِ

تَنْضِي اللَّيَالِي وَلَا يَدْرُونَ عِدَّتَهَا
مَا لَوْ تَكُنْ مِنْ لَيَالِي الْأَشْهُرِ الْحَرَمِ

كَأَنَّمَا الدِّينُ ضَيْفٌ حَلَّ سَاحَتَهُمْ
بِكُلِّ قَرْمٍ إِلَى لَحْمِ الْعِدَايِ قَرِمِ

يَجْرُ بِحَرْخِيسٍ فَوْقَ سَابِحَةٍ
تَرْمِي بِمَوْجٍ مِّنَ الْأَبْطَالِ مُلْتَطِمِ

مِنْ كُلِّ مُنْتَدِبٍ لِلَّهِ مُحْتَسِبِ
يَسْطُو بِمُسْتَاَصِلٍ لِلْكَفْرِ مُصْطَلِمِ

تلواراں توں بھج دے کافر کر دے رشک اوہناں تے
گر ہجھاں جیہے کڑ جسم دے ٹوٹے لے چڑھیاں اُچیاراں^{۲۶}

لنگھ دے وار ترینھاں کافر بھل دے جنگاں اندر
حرم مہینیاں اندر لنگھ دے سوکھے لیل نہاراں

بُجھکھ دشمن دے ماس دی مہیسی تاہیوں گھر ویری دے
دین اسلام دا لاڑا ڈھکیا بجج مجاہد یاراں

بہزت مند پروہنے کیتی گھوڑیاں نال چڑھائی
فوجاں دے دریا وچ موجاں تیر تیر، تلواراں

غازی لڑ دے محکم دے تابع جنتِ آبر دھیانے
کفر جڑوں پُٹ سٹن کیتے کر دے رہے یلغاراں

حَتَّى غَدَتْ مِلَّةُ الْإِسْلَامِ وَهِيَ بِهِمْ
مِنْ بَعْدِ غُرْبَتِهَا مَوْصُولَةُ الرَّحِمِ

مَكْفُولَةٌ أَبَدًا مِنْهُمْ بِخَيْرِ آبٍ
وَّخَيْرِ بَعْلِ فَلَمْ تَيْتَمْ وَلَمْ تَيْتَمْ

هُوَ الْجِبَالُ فَسَلَّ عَنْهُمْ مَصَادِمُهُمْ
مَاذَا رَأَى مِنْهُمْ فِي كُلِّ مَصْطَدِمٍ

فَسَلَّ حَنِينًا وَوَسَلَ بَدْرًا وَوَسَلَ أَحَدًا
فُصُولَ حَتْفٍ لَهُمْ أَدَهَى مِنَ الْوَحْمِ

الْمَصْدِرِ الْبَيْضِ حَمْرًا بَعْدَ مَا وَرَدَتْ
مِنْ الْعِدَايِ كُلِّ مَسْوَدٍ مِنَ اللَّيْمِ

اوہناں دے صدقے ایہ ملت ماڑی تے پردیسی
دُندِ قیلے وانگوں جُڑ گئی نال قرابت داراں

۱۲۸

ملت نوں ہن ستے خیراں حشر دہاڑے توڑی
نہ ایہ مھٹر نہ بے خصمی سرسایہ سرکاراں

۱۲۹

وحدت دے فرزند پہاڑاں وانگ ڈٹے میدانے
پچھ میداناں کولوں اوہناں وایاں کج تلواراں

۱۳۰

بدر، حنین، اُحد میداناں کولوں پچھ کہانی
کیہ دن مندے کیہ آفاتاں لٹھیاں سر کُفّاراں

۱۳۱

کالیاں کُفر دیاں زلفاں تے غازی مارن تیغیاں
لہو دیاں بھریاں جسموں نکلن چٹیاں دودھ تلواراں

وَالْكَاتِبِينَ بِسْمِ الْخَطِّ مَا تَرَكْتُ
أَقْلَامَهُمْ وَحَرْفَ جِسْمٍ غَيْرِ مَنْعُجٍ

شَاكِيَ السَّلَاحِ لَهُمْ سِيْمًا تَمِيْزُهُمْ
وَالْوَرْدَ يَمْتَازُ بِالسِّيْمَا مِنْ السَّلَمِ

يَهْدِي إِلَيْكَ رِيَّاحُ النَّصْرِ فَشَرَّهُمْ
فَتَحْسِبُ الْوَرْدَ فِي الْأَكْمَامِ كُلِّ كَمٍ

كَانَهُمْ فِي ظُهُورِ الْخَيْلِ نَبْتُ رَبٍّ
مِنْ شِدَّةِ الْحَزْمِ لَا مِنْ شِدَّةِ الْحَزْمِ

طَارَتْ قُلُوبُ الْعِدَى مِنْ بَاسِهِمْ فَرَقًا
فَمَا تَفَرَّقَ بَيْنَ الْبَهُمِ وَالْبَهُمِ

نیزے قلم، غازی کاتب کافر و رقتے کوئے
نوکان نقطے بائج نہ چھڈیا اک اک عرف قطاراں

۱۳۳

جد ہتھیار سجانڈے غازی چہرے کھڑ کھڑ پینڈے
جیویں کھڑ کھڑ ہسے دسے پھل وچالے خاراں

۱۳۴

فتح دیاں پے مہکاں و نڈن غازی مرد ربانے
پھل شگوفے اندر غازی وچ زرہ دیاں تاراں

۱۳۵

گھوڑیاں اُتے غازی جیویں رکھ چٹاناں اُتے
کتیاں زیناں تالوں ہسین ڈاڈے ہتھ آسواراں

۱۳۶

ویریاں دے دل خوف غذاہوں پکیاں وانگوں ڈولیں
اکھیاں وچ ہنیرے، جاپن لیلے وی لکاراں

وَمَنْ تَكُنْ بِرَسُولِ اللَّهِ نُصْرَتُهُ
إِنْ تَلَقَّهِ الْأَسَدُ فِي أَجَامِهَا تَجِمُ

وَلَنْ تُدْرَى مِنْ وَلِيٍّ غَيْرِ مُنْتَصِرٍ
بِهِ وَلَا مِنْ عَدُوٍّ غَيْرِ مُنْقَصِمٍ

أَحَلَّ أُمَّتَهُ فِي حُرِّ مِلَّتِهِ
كَالَلَيْثِ حَلَّ مَعَ الْأَشْبَالِ فِي أَجَمِ

كَمُجَدَّلَتْ كَلِمَاتُ اللَّهِ مِنْ جَدَلٍ
فِيهِ وَكَوْخَصَمَ الْبَرْهَانَ مِنْ خِصْمٍ

كَفَاكَ بِالْعِلْمِ فِي الْأُمِّيِّ مُعْجِزَةً
فِي الْجَاهِلِيَّةِ وَالْإِتَادِيَّ فِي الْيَتَمِ

جسدی مدد نوں پہنچتے ہووے ہمتھ رسول اللہ دا
اوہدے اگے شیر نہ کھنگے وانگوں زار نزاراں

۱۳۸

جیہڑا اُس دربارِ مُقَرَّب بے خُصما نئیں رہندا
جیہڑا دُشمن ! دُور حضورِ وں ہر دم وچ آزاراں

۱۳۹

پاک نبیؐ نے اُمت رکھی، دین قلعے دے اندر
جیویں اپنے بچے لے کے رہندے شیر و کھاراں

۱۴۰

جِنھاں کیستاشک نبیؐ تے اوہ قرآنوں رُفے
مُنکر نوں بُرہان دیلاں ڈیگ لیا کئی واراں

۱۴۱

اوس اُمّی دا علم ومی گھٹ نئیں کے کرامت نالوں
وچ یقیں دُھماں پائیاں جس دے نیک اُطواراں

الفصل التاسع

عَلَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
فِي طَلَبِ غَفْرَةِ اللَّهِ الْعِيتِمَاءِ رَسُولِ اللَّهِ

خَدَمَتْهُ بِمَدِيحِ اسْتَقِيلَ بِهِ
ذُنُوبَ عُمْرٍ مَضَى فِي الشُّعْرِ وَالْخَدَمِ

إِذْ قَلَدَانِي مَا تُخْشَى عَوَاقِبُهُ
كَأَنَّنِي بِهِمَا هَدَى مِنْ النِّعَمِ

ناویں فصل

رَبِّ دِیٰ بخشش تے حضور دِیٰ شفا دی طلب

نعت ویلے بخشش منگی اوس گنہ دے وَا توں
جیہڑے شعر پڑھے میں جا کے شاہواں دے دیہاراں

جھوٹے شعر قصیدے مینوں طوق جیہے آج لگدے
میں قربانی دے بکرے گل جیویں ہار شنگھاراں

أَطَعْتُ غَيَّ الصَّبَا فِي الْحَالَتَيْنِ وَمَا
حَصَلْتُ إِلَّا عَلَى الْأَثَامِ وَالنَّدَمِ

فِيَا خَسَارَةَ نَفْسِي فِي تَجَارَتِهَا
لَوْ كَشَّرَ الدِّينَ بِالدُّنْيَا وَلَوْ قَسَمَ

وَمَنْ يَبْعُ أَجْلاً مِنْهُ بِعَاجِلِهِ
يَبِينُ لَهُ الْغَبْنُ فِي بَيْعٍ ^{٢٨} وَفِي سَلَمٍ

إِنْ أَتِ ذَنْبًا فَمَا عَهْدِي بِمَنْقِضٍ
مِّنَ النَّبِيِّ وَلَا حَبْلِي بِمَنْصَرِمٍ

فَإِنْ لِي ذِمَّةٌ مِنْهُ بِتَسْمِيَّتِي
مُحَمَّدًا وَهُوَ أَوْفَى الْخَلْقِ بِالذِّمِّ

خدمتِ دُنیا داراں دی تے جھوٹے شعرِ قصیدے

مُنڈ پئے دی گمراہی توں بھیاں شرماں عاراں

۱۳۵

ایس تجارت اندر میری حَبانِ خالصے اندر

دین خرید نہ کیتا دُنیا بدلے او گنہاراں

۱۳۶

جو کوئی عقیقے دُنیا بدلے وپچے گھاٹا کھاسی

سودا نقد کہ بھاویں پہلاں تارے کُل دیناراں

۱۳۷

رَج گُناہی آں پر میرا عہد نہ ٹُٹن والا

عشقِ نبی دے پریم دی ڈورنی جویں سپاتی تاراں

۱۳۸

میرا نام محمد مینوں حضرتِ آپؐ بچاں

آپؐ ہوراں دے وعدے سچے سچے قولِ قراراں

إِنْ لَمْ يَكُنْ فِي مَعَادِي أَخْذًا بِيَدِي
فَضْلًا وَ إِلَّا فَقُلْ يَا زَلَّةَ الْقَدَمِ

حَاشَاهُ أَنْ يُحَرَّمَ الرَّاجِي مَكَارِمَهُ
أَوْ يَرْجِعُ الْجَائِرُ مِنْهُ غَيْرَ مُحْتَرَمٍ

وَمِنْذُ الزَّمْتِ أَفْكَارِي مَدَائِحَهُ
وَجَدُّتُهُ لِحَلَاصِي خَيْرَ مُلْتَرِمٍ

وَلَنْ يَفُوتَ الْغِنَى مِنْهُ يَدًا تَرَبَّتْ
إِنَّ الْحَيَا يَنْبِتُ الْأَنْزَهَارَ فِي الْأَكَمِ

وَلَمْ أَرِدْ زَهْرَةَ الدُّنْيَا الَّتِي اقْتَطَفَتْ
يَدَا زُهَيْرٍ بِمَا أَشْتَى عَلَى هَرَمٍ

جے کر حشر دھاڑے حضرت میرا ہتھ نہ پھڑپھا
تھڑکے پیراں والا کہن! دے دے کے پھٹکاراں

بخشش توں محروم کدی نہ رہیاں آس اُمیداں
مانگت کدی نہ مڑیا ایتھوں ہو کے ہوئے بھاراں

جیہڑے دن توں نعت نبیٰ میں سوچیاں فوج و سائی
میںوں ملی پناہ حضوروں، اندر کوٹ حصاراں

مُفلس دا ہتھ اس درگا ہوں کدی نہ مڑیا خالی
بارش نال پہاڑاں تے وی کھڑیاں نیں گلزاراں

نعت نبیٰ دا مل نئیں سنگد اکوئی مال غزانے
لکھ تعریف زہیر، ہرم دی، پائیاں جو دیناراں

الفصل العاشر

فِي كَيْدِ الْمُنَاجِمَاتِ وَكَيْدِ الرُّجَمَاءِ

يَا أَكْرَمَ الْخَلْقِ مَا لِي مِنْ الْوُدِّ بِهِ
سِوَاكَ عِنْدَ حُلُولِ الْحَادِثِ الْعَمِيمِ

وَلَنْ يَضِيقَ رَسُولَ اللَّهِ جَاهُكَ بِنِي
إِذَا الْكَرِيمُ تَجَلَّى بِأَسْمِ مَنْتَقِمِ

دسویں فصل

مُنَاجَا تَاں تے عَرْضَاں بارے

تسّی کریم حنّٰلِق اندر باجِ تِساں نہ ڈھوٹی
جدوں بلائیں سرِ میسر تے اُترن بن بن ڈاراں

حشر دھاڑے کملی تھلے تنگ پناہ نہ میری
بدلے دا مالک جد پھڑسی عدل دیاں پرکاراں

فَإِنَّ مِنْ جُودِكَ الدُّنْيَا وَضَرَّتْهَا
وَمِنْ عُلُومِكَ عِلْمُ النُّوحِ وَالْقَلَمِ

يَا نَفْسُ لَا تَقْنَطِي مِنْ زَلَّةٍ عَظُمَتْ
إِنَّ الْكِبَاثِرَ فِي الْغُفْرَانِ كَاللَّمِ

لَعَلَّ رَحْمَةَ رَبِّي حِينَ يَقْسِمُهَا
تَأْتِي عَلَى حَسْبِ الْعُصْيَانِ فِي الْقَسَمِ

يَا رَبِّ وَاجْعَلْ رَجَائِي غَيْرَ مُنْعَكِسٍ
لَدَيْكَ وَاجْعَلْ حِسَابِي غَيْرَ مُنْحَرِمٍ

وَالْطُّفُفُ بِعَبْدِكَ فِي الدَّارَيْنِ إِنَّ لَهُ
صَبْرًا مَتَى تَدْعُهُ الْأَهْوَالُ يَنْهَزِمُ

آپ ہو راں دے فضل دے صدقے دُنیا عقبی قائم
لوح و قلم دے علم تمامی آپ دے فکر افکاراں

نا اُمید نہ ہوویں بندیا، بھاویں پاپ گھنیرے
ہون کبیرے آن صغیرے بخشش دے درباراں

میرے تول گُٹا ہواں اُسدَم میکہ جھٹے آسی
رحمت و نڈی جیسی جسم اندر او گنہاراں

حشر دھاڑے رہا کہہ کر میرا مان نہ توڑیں
ناجی ٹولے اندر رکھیں مینوں وچ شماراں

دوہیں جہانیں فضل کمائیں، میں عاجز بے صبرا
سختیاں آون تے صبر نہ آئے ہر دم فضل پکاراں

وَائْذَنْ لِسَحْبِ صَلَوةٍ مِنْكَ دَائِمَةً
عَلَى النَّبِيِّ بِمَنْهَلٍ وَ مَنْسَجِمٍ

وَالْأَلِ وَالصَّحْبِ ثُمَّ التَّابِعِينَ لَهُمْ
أَهْلَ الثَّقَى وَالثَّقَى وَالْحِلْمِ وَالْكَرَمِ

ثُمَّ الرِّضَا عَنْ أَبِي بَكْرٍ وَعَنْ عُمَرَ
وَعَنْ عَلِيٍّ وَعَنْ عُثْمَانَ ذِي الْكَرَمِ

مَا رَنَحَتْ عَذَابَاتِ الْبَانِ رِيحَ صَبَا
وَاطْرَبَ الْعَيْسِ حَادِي الْعَيْسِ بِالْغَنَمِ

فَاغْفِرْ لَنَا شِدْهَا وَاغْفِرْ لِقَارِيهَا
سَأَلْتُكَ الْخَيْرَ يَا ذَا الْجُودِ وَالْكَرَمِ

ابر کرم توں حکم سُنائے پاک نبیؐ سرور تے
حشر اں تیک درُووِ سلا ماں و سِداں رَتن پھولاراں

آلِ اصحابِ تے رحمت تیری تابعین تے سایہ
تقویٰ، حلم، شرافت، عظمت جِنھاں نیک اطواراں

ابوبکرؓ، عثمانؓ، عُمَرؓ تے تیریاں ہوں رضائیں
حیدرِ صفدر شیرِ خُدا تے ہوں اکرام ہزاراں

فضل کمائیں! جد تک شاخاں رُکھ تے پُرمے ہلارن
جد تک حادی مست کرنِ الحانوں شُتر قطاراں

بخشِ مصنف تائیں نالے پڑھدیاں سُن دیاں تائیں
بخشنہارے سخیا! تیرے اگے عرض گزاراں

اشارات

۱۔ ذی سلم : سلم لیکر کے درخت کو کہتے ہیں۔ ذی سلم ایک موضع ہے جو مکہ اور مدینہ کے درمیان ہے۔ سلم اس خاص لیکر کا نام بھی ہے جس کے نیچے حضور علیہ الصلوٰۃ والسلام نے ہجرت مدینہ کے سفر میں آرام فرمایا۔

بعض کے نزدیک سلم سے مراد دارالسلام ہے۔ یہاں استعارۃً روزہ عجیب خدا صلی اللہ علیہ وسلم مراد ہے۔

۲۔ کاظمہ : مدینہ منورہ کا نام ہے۔ مدینہ کے نواح میں ایک بستی کا نام بھی ہے۔
۳۔ اَضُو : مدینہ کے قریب ایک پہاڑ کا نام ہے۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم اکثر اس پہاڑ پر تشریف لے جاتے تھے۔

۴۔ طَلَل : خانہ بدوش جب ٹپے اُگھاڑ لیتے ہیں تو پیچھے خیموں کے نصب کے نشانات رہ جاتے ہیں۔ ان نشانات کو طلل کہتے ہیں۔ میں نے بٹیاں رواحدیں استعمال کیا۔ جو پچانی میں کندرات کے منوں میں آتا ہے۔ (مترجم)

۵۔ البان والعلم : بان، بید مشک کے درخت کو کہتے ہیں اور علم کے معنی پہاڑ کے ہیں۔ عربی ادب میں عاشق اور محبوب کے ملنے کے مقامات بان کا درخت اور پہاڑ ہیں جہاں عاشق اور محبوب چھپ چھپ کر ملتے ہیں۔
۶۔ البهار : زرد گلاب مراد ہے چہرے کی زردی۔

۷۔ العنبر : عنبر ایک سرخ رنگ کا درخت ہے جو نرم شاخوں والا ہوتا ہے۔ نازم قصیدہ نے عاشق کے چہرے پر دو خط بنائے ہیں۔ ایک خط سرخ خون آلود آشودوں کی وجہ سے اور دوسرا خط زرد، حزن قلبی کے باعث۔
میں نے خط سرخ کو شاخ اناراں کہا ہے۔ کہ انار کی نرم شاخ بھی خوش رنگ ہوتی ہے۔ (مترجم)

۸۔ لائسی : لائسی علامت کرنے والا۔ لائی سے مراد ہے لے میرے علامت کرنے والے۔

پنجابی شہری روایت میں مٹوئی شعراء نے نام نہاد ملاں کو مانع عشق و محبت
 گردانا ہے۔ اس لیے میں نے لائٹ کے لیے ملاں کا لفظ استعمال کیا ہے۔

۹ عذری: قبیلہ عذرہ امین کا ایک قبیلہ جس کے اکثر نوجوان عشق میں جانیں دے چکے
 ہیں۔ میں نے ترجمے میں سستی کے عشق سے یہی مراد لی ہے کہ ہمارے مٹوئی
 شعراء سستی کو سالک کی علامت قرار دیا ہے۔ اسی لیے ناظم سے اس کی
 التفاتی اجازت بھی حاصل ہوئی۔ (مترجم)

۱۰ الرضاع: رضاعت یعنی بچے کو دودھ پلانے کی شرعی مدت میں نے ترجمے میں "بہری حائل"
 سے زمانہ شیر خوارگی مراد لیا ہے۔ جو پنجابی محاورہ ہے۔ (مترجم)

۱۱ قیام التلیل: اندھیری رات میں عبادت الہی میں قیام کرنا۔
 حضور صلی اللہ علیہ وسلم راتوں کو اتنا طویل قیام فرماتے کہ پاؤں مبارک
 متورم ہو جاتے۔

۱۲ امر: یعنی امر بالمعروف کرنے والا۔ نیکی کا حکم دینے والا۔
 ناہی: یعنی نہی منکر کرنے والا۔ بُرے کاموں سے منع کرنے والا۔
 ۱۳ ہاراں: ہار یعنی مانند کی طرح۔ مثلاً پھل ہار سجرا۔ پھولوں جیسا تازہ۔
 ۱۴ زہاراں: زہار یعنی ہرگز۔ کسی بھی طور۔

۱۵ کرنگ: ہڈیوں کا ڈھانچہ۔ پنجر

۱۶ لیل نہاراں: لیل یعنی رات اور نہار یعنی دن۔ لیل نہاراں یعنی شب و روز۔

۱۷ مُبْتَدَا: ابتدا یعنی ولادت کا دن جسے میں نے "میلاد" کہا ہے۔

۱۸ مُخْتَم: یعنی وصال کے بعد کی حالت جسے میں نے "روضہ" مبارک کہا جو وصال کے بعد
 خوشبو اور روشنی ہے۔ (مترجم)

۱۹ کسری: ایران کے بادشاہوں کا لقب۔

۲۰ التار: آتشکدہ۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم کی ولادت باسعادت پر ایران کے آتشکدے
 بجھ گئے۔

۲۱ النہر: نہر سے مراد دریائے فرات ہے۔

۲۲ ساوہ: ساوہ ایک دریا جو ہمدان اور قم کے مابین سے گزرتا ہے اور مقام ساوہ سے نکلتا ہے۔

۲۳ البرہ: البرہ سلطنت حبشہ کی طرف سے یمن کا گورنر تھا۔ قریش کا سخت دشمن تھا۔ اس نے خانہ کعبہ کے مقابلے میں ایک مسجد بنایا۔ اسے جواہرات، اطلس اور قالینوں سے خوب آراستہ کیا۔ لوگوں کو اس کی عبادت کا حکم دیا لیکن لوگوں نے کوئی توجہ نہ دی۔ اس نے غضبناک ہو کر بیت اللہ پر ہاتھوں سے حملہ کیا۔ اللہ تعالیٰ نے ابابیلوں کے ذریعے اس لشکر کو تباہ کیا۔ سورہ فیل میں اسی واقعے کی طرف اشارہ ہے۔

۲۴ مَسِیح: لغوی معنی تیرنے والا، جدوجہد کرنے والا۔ مراد ہے حضرت یسٰی علیہ السلام
۲۵ نَارِ الْقُرَى: بھائی کی آگ۔ پہاڑ کی چوٹی پر آگ جلا دینا عربوں کا پرانا رواج ہے۔ تاکہ مسافر راستے طے کرتا ہوا آگ کی روشنی دیکھ کر آسانی سے اس طرف آ سکے اور کھائے پینے سے تازہ دم ہو کر اپنا سفر جاری رکھ سکے۔

۲۶ اُجْیَارًا: یعنی اونچی نضاؤں میں۔ چیلین جسم کے جو ٹکڑے لے اڑیں۔ کافران پر رشک کرتے تھے کہ وہ محفوظ نہ ہو گئے۔

۲۷ الاشمہ الحرم: عرمت کے چہینے۔ وہ مہینے جن میں جنگ کرنا حرام ہے۔ وہ ہیں محرم، رجب، ذیقعد اور ذوالحجہ۔ چار مہینے۔

۲۸ بَيْعٌ وَفِي سَلَمٍ: (۱) ایک بیع ایسی ہوتی ہے جہاں بیع یعنی بکنے والی چیز اور اس کی قیمت موجود ہوتی ہے۔ میں نے اسے سودا نقد کہا ہے۔

(۲) ایک بیع وہ ہے جسے بیع سلم کہتے ہیں۔ اس میں قیمت پہلے دی جاتی ہے۔ اور خرید اٹھو مال کسی وعدے پر ملتا ہے۔ اسے میں نے ”پہلانی تالیف کے دیناراں“ کہا ہے۔ (مترجم)

۲۹ زُهَيْرٌ: زہیر بن ابی سلمیٰ عیب کا نام اور شاعر جس نے ہرم بن سنان کی شان میں اس لیے

قصیدے لکھے کہ ہرم اُسے بہت انعام و اکرام سے نوازتا تھا۔ زہیر کے صاحبزادے
 کعب بن زہیر نے حضور نبی اکرم صلی اللہ علیہ وسلم کی شان میں قصیدہ "بانتِ حاد"
 لکھا اور دربار رسالت میں سنایا۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے کعب کو اپنی چادر
 عطا فرمائی۔

۳۰ ہرم : ہرم بن سنان عرب کا ایک سختی باو شاہ تھا۔

۳۱ حادی : اونٹوں کی قطار کے آگے مہار کوڑ کر چلنے والا ساربان جسے حادی خواں بھی کہتے
 ہیں۔ وہ جب رات کو صحرا کی کھلی فضاؤں میں سفر کے نئے الاپتا ہے۔ تو
 اونٹوں پرستی چھا جاتی ہے وہ اس پرستی کے عالم میں تیز قدم اٹھاتے ہیں۔

سرٹیفیکیٹ تصحیح عربی متن قصیدہ بُردہ شریف

تصدیق کی جاتی ہے کہ اس کتاب میں
 شامل قصیدہ بُردہ شریف کا عربی متن اپنے جملہ
 احرار کے ساتھ نہایت درست اور صحیح ہے۔
 کیونکہ میں نے بناتِ خود اس کام کو انجام دیا ہے۔

سید محمد کبیر احمد مظہر

شعبہ عربی - پنجاب یونیورسٹی اور سینٹرل کالج - لاہور

سُجّاتے لاثانی ترجمہ

آؤندیاں جاندیاں راہیاں لئی منزل داپتہ نشانی
 میل داپتھر بن گئی یار اسیں دی درد کہانی
 کسراں دے تے کئی دے اوہیاں حوصلیاں
 چھان کے دل دالہو جس کیتی یاراں دی نہانی
 سوہنے سجرے پھل چنے اُس شوق دے باغاں پھول
 مستی مہک چنہاں دی کر گئی دُنیا نوں متانی
 نعت نبی دی ملی سعادَت بُصیرئی دے صدقے
 نال ویلے ہو یا جد وی فضل ہو یا ربّانی
 جسراں عربی وچ نہیں خالد ہو رقصیدہ بُردہ
 چھپیا پنجابی دا سُچّا ترجمہ جے لاثانی

۱۴۱۱ھ

سال ترجمہ و اشاعت

از : منصور احمد خالد
 شعبہ اُردو، گورنمنٹ اسلامیہ کالج کوہر انوالہ

پنجابی گلشن وچ باغ بہار سردی

اوہ مٹی خوشبوواں ونڈے چندن ہار دی صورت
 ایہہ اوہ روشن عرف حقیقت جس نوں میٹ نہ سیکے
 آب حیات بنے اوہ نالے آب حیات بناوے
 اس دیوے توں کنیاں دیویاں تائیں چانن لگیا
 درد منداں مے درد دارو ایہہ قصیدہ بُردہ
 نازک پلکاں نال چُنے اوس ایہہ نعت نیگنے
 ماں بولی دی جھولی پایا جو کجھ وی پاس کیا
 بڑے سلیقے نال ایہہ دریا گھٹ گھٹ کھکے پیتے
 تال تھقیق نے اوس اپنے باریاں لُہے کھولے
 ہیئت قصیدے اندر لکھنوں عاجز لہے فچاے
 فنا فی الرسول ای کتے تے جس ایہہ جو حکم جریا
 میم رویف دی محویت وچ بنے لا گیا بڑے
 فیر اپنے لئی دکھریاں اہواں کھوجیاں ایس سیانے
 وڈیاں وڈیاں ماہنواں نال لڑایا فن دا پیچا
 سخت پچھان نظر وچ رکھی کھوٹیاں تے کھریاں دی
 کرمانوالی جوہے ٹپیا سوہن کرمانوالہ

جتنے عشق نبی دا اترے ابر بہار دی صورت
 ایہہ اوہ شوق سیمٹیاں دی جو کدی سیمٹ نہ سیکے
 ایہہ پاکیزہ ہستی جھڑی ہستی وچ دس جاوے
 بوسیری دے سینے اندر ایہو دیوا جگیا
 ایہنوں ورد بناون والے کدی نہ ہون آزدہ
 ایہنے شوق چواتی لائی انج اسیر دے سینے
 آدمی آہری بندہ بن کے نہ تھکیا نہ اکیا
 جتنوں بچے جھڑے بچے کٹھے تر جے کیتے
 جاں کڑی وچ دھر کے دس ایہہ سارے میرے توں
 مثنویاں دی صورت بنوئے سن تراجم سارے
 پنجابی وچ قبل اسیروں کسے ایہہ بحر نہ تریا
 سدھی سادی بولی دے فوج کر داکیا نبیڑے
 پچھلیاں ساریاں تہ جمیاں دے لہگ اسیر بچھانے
 اتے قصیدے دی ہیئت دار کھ لحاظ اچھا
 سبناں نال سبائی اکثر مجلس مشوریاں دی
 نون رویف نوں چیتے دھر کے ایہہ عاشق متوالا

حرف و حرف برابر سیتہ مارے کالی دھیری
 سُن دیاں سارای مُونہ دے اندر گھلے جان پتاشے
 بھاویں سوچ دے پیٹڈے کچھ دیاں پانی ہو گیا پتا
 رکھیا سوز عرب دا اپنے عجمی ساز دے اندر
 پنجابی وچ فخر ہے اونویں کم اسیر بول دا
 اچ اسیر عابد داناں ایں پنجابی بُو صیری
 تاں ایہہ اوکھی ترجمے والی منزل سوکھی ہوئی

لفظاں نال اِس لفظ بٹھائے کر کے خوش تدبیری
 سوہنیاں سانویاں ترکیباں دے پیکر خوب تراشے
 کدھرے حرفاں معنیاں والا سنگ نہیں ٹٹن دتا
 بُو صیری دے راز سموتے ہر اک راز دے اندر
 جیویں ناز کلام بُو صیری عربی سخنوراں دا
 کل پنجابی غالب والی شہرت ملی دھیری
 بال کے خون جگر دا دہننے رت لکھیاں دی چوئی

خالد پڑھیاں لکھیاں اندر اکوکل اے سب دی
 پنجابی گلشن وچ چلے باغ بہار عرب دی

سال اشاعت و ترجمہ: ۱۹۹۰ء

پروفیسر منصور احمد خالد

شعبہ اردو

گورنمنٹ اسلامیہ کالج گوجرانوالہ

مترجم

ایک زبان سے دوسری زبان میں ترجمہ کرنا ایک زمین کے پودے کو دوسری اجنبی زمین میں لگانے کے مترادف ہے کسی نقاد نے کہا ہے کہ شعری تجربے کو ایک زبان سے دوسری زبان میں منتقل کرنا چاہنے کے باغات کو میدانی علاقے میں منتقل کرنے کے برابر ہے۔ ناسازگار جغرافیائی ماحول میں نباتات کے جن کو گورج ہو گئے فطری مزاج میں تبدیلی لانے بغیر برقرار نہیں رکھا جاسکتا۔ اسیر عابد نے یہ ناممکن کام ممکن کر دکھایا۔ غالب اور اقبال کے کامیاب تراجم کے بعد قصیدہ بردہ کا ترجمہ اس ناممکن کے امکان کی تسری مثال ہے۔

علامہ ابو بصیر علیہ الرحمۃ کے قصیدہ بردہ کے اس پنجابی متن کے جن کو ہم چینی مصوروں کی مشہور فنیل کے آئینے میں اس کے پورے جمال کے ساتھ دیکھ سکتے ہیں چینی مصوروں کے دو گرہوں میں نقش گری کے مقابلے کا اہتمام کیا گیا۔ ایک ہی کمرے میں دین پروردہ لکھا کر لے دھوڑوں میں تقسیم کر دیا گیا۔ دونوں گرہوں کو اپنے حصے میں پر دے کے پیچھے فنی دستنگاہ کے اظہار کا موقع دیا گیا مصوروں کے ایکٹ گرہ نے اپنے حصے میں خوبصورت نقش و نگار بنائے جب کہ دوسرے گرہ نے اپنے حصے کی دیوار کو رنگارنگ کر آئینہ کر دیا، جب دینیان پروردہ بنایا گیا تو نقشیں دیوار کے نقش و نگار اپنی تمام تر رعنائیوں اور رنگوں کے ساتھ آئینہ دیوار میں منعکس ہو گئے۔ یہ مقبول بارگاہ رسالت قصیدہ اپنی بصری اور سمعی بازگشت کے ساتھ ہمارے سامنے ہے۔ قصیدہ بردہ کا عربی متن مصری لوک گیتوں کی مقبول بحر میں ہے تو پنجابی کے لیے ”سیف الملوک“ کی عوامی بحر استعمال ہوئی ہے عربی متن میں شعری صنائع و بدائع کا التزام موجود ہے تو پنجابی متن بھی ان ہی موزن شعر کا آئینہ دار ہے۔ ایک طرف انشراح قلب ہے تو دوسری طرف انشراح صدر۔ ادھر میم کی غنائی اصوات کا طلسم ہے تو ادھر نون غنکی گونج کا بحر قصیدے کا سونو گداز اب براہ راست ہماری ہڈیوں تک اتر سکتا ہے۔ ان مطابقتوں کے ہوتے ہوئے کہا جاسکتا ہے کہ اس قصیدے نے اپنے رنگ و دیکھنے کے لئے سات سو برس انتظار کیا اور اس طرف کی دیوار کو صیقل ہونے میں بھی سات سو برس لگ گئے۔ یہ عزت اسیر عابد کے حصے میں آنا تھی۔ اس کا فیصلہ کہیں اُدھر ہوا ہے ہم نے تو صرف سات صدیوں کا پردہ اٹھتے دیکھا ہے۔

ہمیں یہ قصیدہ پڑھتے ہوئے یوں لگا گویا یہ ترجمہ کرتے وقت روح غالب اور عشق اقبال ہمارے اسیر عابد کے ہم نفس و ہم صیغہ تھے خصوصاً اقبال تو بہت پہلے اس ترجمے کے جن و ہنر کو بیان کر چکے ہیں۔

”معجزہ فنی کی ہے خونِ جگر سے نمود“

اللہ تبارک و تعالیٰ اپنے حبیب اور میرے محسن کریم نبی اکرم صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم کے طفیل اور ان کی معصوم مظلوماں شہید آل کے صدقہ جملہ مرمنین و مومنات، مسلمین و مسلمات اور محسنین و محنات کے ساتھ خصوصی طور پر اسیر عابد کو اسیر عابد کے تمام پیاروں کے ساتھ اپنی بارگاہِ ماضی و ماضی آفرین میں محفوظ تر اور مائون تر فرمائے۔ آمین!